

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Bakalářská práce

Lucie Gabčová

Romové v Turecku – případ Sulukule

Roma in Turkey – The Case of Sulukule

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Filip Kaas

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu své práce Mgr. Filipovi Kaasovi za vedení bakalářské práce, zejména za jeho čas, trpělivost a poskytnutí zajímavých podnětů ke zpracování v rámci této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. 12. 2023

Lucie Gabčová

Abstrakt

Práce se zaměřuje na události v istanbulské čtvrti Sulukule, které začaly roku 2005, kdy autority vládnoucí v Istanbulu schválily projekt revitalizace istanbulské čtvrti Sulukule v okrese Fatih. Nejstarší romská čtvrť v Istanbulu, věnovaná místním Romům dle legend již sultánem Mehmedem II. za pomoc při dobytí města, byla vyhlášeným místem, kam mnozí chodili za hudbou, tancem a zábavou. V důsledku revitalizačního projektu přišlo o své domovy několik set rodin a místo toho se na tomto místě postavily luxusní domy. Cílem práce je zmapovat tento projekt od jeho počátků po rok 2010, zaměřit se na to, jak bylo jednáno s místními obyvateli a jaké byly jejich možnosti se projektu bránit. Práce zasadí projekt v Sulukule do kontextu jevu *kentsel dönüşüm*, který probíhá v celém Turecku, a který má za cíl revitalizovat obytné zóny mimo jiné i kvůli hrozícím zemětřesením. Tento projekt ovšem zasahuje převážně zóny, do kterých dlouhodobě neproudí investice, a které jsou obývané méně majetnými společenskými skupinami, které nedokáží klást revitalizaci efektivní odpor. Práce nastíní historii romské komunity v Turecku a v Sulukule. Hlavním přínosem práce bude vznik systematické případové studie gentrifikačního projektu ve čtvrti Sulukule analyzované na základě zpráv, které vycházely v médiích, a rozbor toho, jak byla komunita zasažena, jaké možnosti obrany měla k dispozici, a zda došlo k porušení lidských práv.

Klíčová slova

Romové v Turecku, Sulukule, *kentsel dönüşüm*, práva Romů, *gentrifikace*

Abstract

The thesis focuses on the events in Istanbul's Sulukule quarter, which began in 2005, when The authorities ruling in Istanbul approved the revitalization project of Istanbul's Sulukule quarter in Fatih district. The oldest Roma quarter in Istanbul, dedicated to the local Roma according to legends already by Sultan Mehmed II. for helping in the conquest of the city, was a famous place where many went for music, dancing and entertainment. As a result of the revitalization project, several hundred families lost their homes and luxury houses were built on this place instead. The goal of the work is to map the project from its beginnings to 2010, to focus on how local residents were dealt with and what their options were to defend themselves against the project. The work places the project in Sulukule in the context of the phenomenon of *kentsel dönüşüm*, which is taking place throughout Turkey and which aims to revitalize residential areas, among other things, due to the impending earthquakes. However, this project mainly affects zones where investments do not flow in the long term and are inhabited by less well-off social groups that can not effectively resist revitalization. The work will outline the history of the Roma community in Turkey and in Sulukule. The main contribution of the work will be the creation of a systematic case study of the gentrification project in the district of Sulukule, analyzed on the basis of reports that appeared in the media, and an analysis of how the community was affected, what defense options were available to them and whether human rights were violated.

Key Words:

Roma in Turkey, Sulukule, *kentsel dönüşüm*, Roma rights, *gentrification*

Obsah

Úvod.....	7
1. Romové a jejich cesta na Balkán	10
1.1 Romové a jejich živobytí	13
1.2 Romové za Turecké republiky	14
2. Kentsel Dönüşüm – Sulukule.....	16
2.1 Sulukule	18
2.1.1 Zábavní domy – začátek konce	19
2.1.2 První vlna demolic	21
2.2 Počátky projektu 2005–2006.....	21
2.2.1 Projekt a dopad na místní obyvatele	23
2.2.2 Možnosti pro obyvatele Sulukule.....	24
2.3 Platforma Sulukule.....	28
2.4 Sulukule 2008–2010	30
2.5 Romové a jejich práva.....	33
3. Jak o dění v Sulukule referovala média	37
3.2 Cumhuriyet.....	37
3.3 Hürriyet	40
3.4 Bianet	43
3.5 Shrnutí.....	46
Závěr	49
Bibliografie	52

Úvod

Podle údaje z roku 2011 by v Turecku mělo žít přibližně 500 000 – 5 000 000 Romů. Avšak i dnes je složité určit přesná data vzhledem k tomu, že stát nemá motivaci vynaložit čas a finanční prostředky na přesnou kvantifikaci romské populace, a také proto, že velká část Romů má tendenci vzdorovat spolupráci s formálními průzkumy, které v rámci sčítání lidu přináší informace týkající se etnicity.¹

Již za dob Osmanské říše se Romové nacházeli mimo etablované skupiny, a i dnes stojí často na okraji společnosti. Romové v Turecku oficiálně nejsou vnímáni jako menšina vzhledem k Lausannské smlouvě, jež byla podepsána roku 1923. V Turecku tak oficiálně existují tři menšiny, a to Arméni, Řekové a Židé. Romové obvykle žijí na pokraji chudoby v tzv. *mahalle* – čtvrtích, kde jsou zcela odstřiženi od důležitých sociálních služeb, jsou jim odepřeny možnosti práce a vzdělání a nacházejí se tak mnohdy v začarovaném kruhu, ze kterého je velmi těžké vystoupit. Nicméně se jistě najdou tací, kterým se to podařilo, zbohatli a začali žít odlišným způsobem života. Avšak jak uvádí Semra Somersan, často tak učinili díky popření své identity.

„Aby dosáhli prolomení neviditelných zdí střední třídy, v nedávné minulosti se tak přizpůsobili různým strategiím, někdy v kombinaci, aby tak odpovídaly jejich specifickému postavení: Vydělávejte peníze, nejlépe zbohatněte. Odstěhujte se ze sousedství a přerušte vazby s ostatními Romy, vzdejte se spojení se širšími příbuznými.“²

Postupem času se osady nejen romských obyvatel, ale i dalších etnik staly zejména ve velkých městech pro mnohé trnem v oku, především v rámci ambice místních autorit zachovat města turisticky atraktivní a zvýšit případný tok financí. Za možné předznamenání a příklad pro osud romských čtvrtí, můžeme kupříkladu označit případ nuceného vystěhování romské komunity z istanbulské čtvrti *Kuştepe* v roce 1955.³ V průběhu let se tedy tyto slumy staly cílem dnes již v

¹ Kateri Svec, “Becoming Roma in Sulukule: The Development and Mobilization of the Gypsy and Roma Identities in the Context of the Sulukule Urban Renewal Project in Istanbul, Turkey,” *ResearchGate* (2017): 2, <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33177.11364>.

² Semra Somersan, “INTER: A European Cultural Studies Conference in Sweden,” *Swapping identities in Sulukule* (2007): 722, <https://ep.liu.se/ecp/025/071/ecp072571.pdf>.

³ Adrian Marsch, “Unequal Citizenship: Human Rights Violations against Turkish Gypsies,” in *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, ed. Ebru Uzpeder et al. (Istanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008), 66.

Turecku velmi rozšířeného jevu, který je v turečtině označován jako *kentsel dönüşüm* (městská obnova). V rámci práce budu pro označení městské obnovy používat raději turecký výraz, jež má v rámci země své specifické konotace, a liší se tak od „běžné“ městské obnovy jinde ve světě.

Bakalářská práce se zaměřuje na Romy v Turecku, a to především v rámci revitalizačního projektu čtvrti Sulukule, jehož cílem bylo na místě, kde stála romská čtvrť vybudovat oblast s luxusními domy v osmanském stylu spolu s přiléhajícími hotely, školou a obchody. A tím tak této oblasti vštípit novou reprezentativní podobu, vzhledem k její poloze v historické části Istanbulu, a tím přilákat turisty a regenerovat hospodářský rozvoj. Název Sulukule se používá pro označení čtvrtí *Neslişah* a *Hatice Sultan*. Nachází se v okrese Fatih blízko historického centra Istanbulu.

Následkem uzavření zdejších zábavních domů v 90. letech 20. století začala čtvrť strmě upadat. Místní obyvatelé přišli o svůj hlavní finanční příjem, a tak zde začali ekonomicky velmi strádat a v roce 2005 se čtvrť následně dostala do hledáčku istanbulských autorit, jež začaly plánovat revitalizaci této oblasti. Projekt na obnovu Sulukule byl zaznamenán jako vůbec první plánovaný projekt v takovém měřítku v Istanbulu a je tedy jedním z nejznámějších případů tohoto druhu. Svým dopadem na život tamních obyvatel, kdy naprostá většina své domy opustila nebo k tomu byla donucena, vyvolal rozporuplné reakce i v rámci akademického světa, kdy je projekt označován jako *gentrifikace*.

V úvodní kapitole se práce zaměří na cestu Romů na Balkán, jejich život v Osmanské říši a v moderní Turecké republice. Následně bude zmapován průběh *kentsel dönüşüm* v Sulukule od jeho počátků v roce 2005 až po rok 2010. Dále se práce zaměří na možnosti, jež byly obyvatelům ze strany autorit nabídnuty. V poslední části bude pozorováno, jak o obnově romské čtvrti psala turecká média.

Z pramenů jsou pro tuto práci použity již zmíněné články tureckých médií. Důležitý je dále také článek Hacer Foggo z roku 2007 s názvem *The Sulukule Affair: Roma Against Expropriation* (Aféra Sulukule: Romové proti vyvlastnění), jež nastiňuje historii čtvrti, jak se k Romům během procesu obnovy postavily místní autority, činnost Platformy Sulukule i dalších světových organizací, které se o situaci Romů zajímaly. Obhájkyně lidských práv, aktivistka a spisovatelka Hacer Foggo se zaměřuje především na ženy a děti z romských komunit. Foggo je v případě Sulukule důležitou osobností zejména pro místní Romy, protože po jejich boku stála

od začátku až do konce. Její výpovědi jsou autentickým zdrojem a nabízí úhel pohledu, jak místní obyvatelé prožívali situace, kterým byli v důsledku procesu revitalizace vystaveni. Hacer Foggo pak společně se svými kolegy a dobrovolníky z řad architektů, městských plánovačů či studentů vytvořila nevládní organizaci s názvem Platforma Sulukule, která vznikla s cílem podpory a zejména pomoci obyvatelům Sulukule projekt odvrátit. Z jejich iniciativy také vznikla webová stránka s názvem *Sulukule Günlüğü* (Deník Sulukule), která průběžně informovala o tom, jaký má obnova dopad na místní obyvatele, o své činnosti, jak se o Sulukule píše v novinách, i o akcích a aktivitách do kterých se může zapojit veřejnost.

Je však dobré na začátek zmínit, že články autorů z tohoto prostředí představují stranu mince, která revitalizaci Sulukule spolu s jejími dopady na obyvatele odsuzuje. Je tedy zřejmé, že postoj, který vůči celému případu zaujali, není objektivní a nestranný.

Cílem práce je nastínit chronologický průběh projektu *kentsel dönüşüm* v Sulukule a též jej analyzovat na základě reakcí, které vyvolal v mediálním prostoru. Hlavními otázkami práce jsou: Jak byla tamní romská komunita zasažena, jaké možnosti obrany měla k dispozici a zdali zde došlo k porušení lidských práv.

1. Romové a jejich cesta na Balkán

Nejrozšířenější teorií o původu romského etnika je dnes především ta, že jejich kořeny sahají do časů středověké Indie. Kudy odtud přesně vedla jejich následná migrace lze určit pomocí analýzy slovní zásoby, v které se odrážejí změny jazyka a slova z cizího ekonomického a kulturního prostředí.⁴ Díky dochovaným romským lexikálními kořenům z Indie, můžeme pozorovat, že se tedy na jazyk dále nabalují jazykové přejímky z řečtiny, perštiny či arménštiny.

Balkán je často odborníky označován jako druhý domov Romů. Sehrál vsutku důležitou roli v rámci obohacení jejich historie, kultury i jazyka. Zmínky o jejich přítomnosti na tomto území se objevují již v dobách Byzantské říše, která v té době zahrnovala rozsáhlé oblasti Balkánu a Malé Asie. Byzantská říše byla domovem pro mnohá etnika a mezi nimi byli i Romové, kteří se zde trvale usadili. Podle některých pramenů na toto území přicházeli v rozmezí 9. – 11. století. Například v díle *Chronografie*, které bylo napsáno roku 800 a jehož autorem byl kronikář Theofanes Confessor se nachází zmínka o přítomnosti tzv. „*Atsingani*“ ve městě Amorion ve Frýgii. Další zmínky pak například odkazují na jejich usídlení se ve městě Philippopolis.⁵ Mnoho expertů však v současnosti přijalo teorii rakouského lingvisty France Miklošiče, podle které se první přímá zmínka o „*Atsingani*“ v Byzanci objevila v biografii *Life of St. George of Athos* (Život Svatého Jiří z Athosu) gruzínského mnicha teologa a kaligrafa, který zemřel roku 1065. Je zde uvedeno, že v době vlády Konstantina IX. Monomachose přijíždělo do Konstantinopole mnoho Romů ze Samaří. Neměli stálou práci, ale byli známí pro své jasnovidectví a magické schopnosti. Podle záznamu v biografii tohoto mnicha se Romové tedy zejména pro své neobvyklé schopnosti dostali do přízně samotného císaře. V té době totiž divoká zvěř pronikala do císařových zahrad, a tak je požádal, aby ho této zvěře zbavili. Zvěře se zbavili tak, že jí podali otrávené maso a císař byl jejich „magií“ ohromen a pozval je do svého paláce, aby stejné kouzlo zopakovali i s jeho psem. A právě této události byl přítomen i samotný Svatý Jiří z Athosu. Nad otráveným masem udělal křížek a pes byl zachráněn. Posléze kvůli tomu byli Romové vyhoštěni z paláce.⁶ Postupně také pronikali i na další území, kdy například podle legend, které byly zaznamenány v pozdějších dobách, byl syn albánského vládce Lekë Dukagjiniho ve 14. století zabit Romy v Černé Hoře.⁷

⁴ Elena Marushiakova and Veselin Popov, *Gypsies in the Ottoman Empire: A Contribution to the History of the Balkans* (UK: University of Hertfordshire Press, 2001), 13.

⁵ Dnešní Plovdiv (Bulharsko). Viz Marushiakova and Popov, *Gypsies in the Ottoman Empire*, 14.

⁶ Marushiakova and Popov, *Gypsies in the Ottoman Empire*, 13-14.

⁷ Marushiakova and Popov, *Gypsies in the Ottoman Empire*, 19.

Velké množství Romů dorazilo na Balkán později v době osmanských nájzdů a jejich další expanze na toto území se tedy uskutečnila v období mezi 14. – 15. stoletím. Někteří se invazí přímo i zúčastnili nebo patřili mezi obyvatelstvo, které invaze doprovázelo. Postupně si Osmanská říše podmanila celé území dnešního Balkánu a roku 1453 byla Konstantinopol, do té doby hlavní město Byzantské říše, dobyta Mehmedem II. V této době někteří Romové přesídlili z Anatólie do Konstantinopole a na Balkán. Osmanská říše počínaje dobytím Konstantinopole až po vládu Süleymana I. zažívala své „zlaté období“, které se vyznačovalo rozsáhlými výboji i rozkvětem v oblasti kultury. Dobytá území se nyní nacházela pod správou říše, která si vytvořila vlastní komplexní na vojsku založený správní a ekonomický systém, který byl poté aplikován na poddané včetně Romů. Jejich přítomnost a způsob, jak zde žili a fungovali, nám přibližují zmínky v různých úředních dokumentech osmanské vlády a místní správy zejména v podrobných daňových rejstřících, jakož i v mnoha soudních příkazech týkajících se hospodářských či občanských záležitostí. Jedna z prvních zmínek o Romech v daňové dokumentaci Osmanské říše pochází z roku 1430 a nachází se v rejstříku timarů⁸ pro Nikopolský sandžak,⁹ ve kterém bylo registrováno 431 romských domácností, tedy 3,5 % z celkového počtu domácností.¹⁰ Dalším dokumentem, který nám umožní nahlédnout více do života a postavení Romů v Osmanské říši je *Kanûnnâme-i Kibîtyân-ı Vilâyet-i Rumeli* (Zákon o Cikánech v provincii Rumélie), který vydal v roce 1530 sultán Süleyman I. Zákonodárce.¹¹ Pravidla, která jsou zapsána v tomto zákoně, demonstrují zvláštní postavení Romů, kteří jakožto obyvatelé říše museli též platit daně a poplatky. Společnost se v Osmanské říši dělila jednak na skupiny: *askeri a raya*,¹² identita jednotlivce byla ale zejména určena jeho náboženskou příslušností. Ne-muslimští obyvatelé byli Osmanskou říší chráněni, ale byli ve značné nevýhodě, na rozdíl od muslimů, protože například platili vyšší daně, nemohli nosit zbraně a jejich stavby nesměly být vyšší než ty islámské.

⁸ Přídělování příjmů výměnou za vojenskou službu. Viz Suraiya N. Faroqhi and Kate Fleet, *The Cambridge History of Turkey: Volume 2, The Ottoman Empire as a World Power, 1453–1603* (New York: Cambridge University Press, 2012), 597.

⁹ Subprovincie. Viz Faroqhi and Fleet, *The Cambridge History of Turkey*, 597.

¹⁰ Ceyda Yüksel, „*Buçuk millet: The Ottoman Gypsies in the reign of Sultan Abdülhamid II (1876–1909)*” (Master’s Thesis, Boğaziçi University, 2009), 62.

¹¹ Yüksel, „*Buçuk millet*,” 58.

¹² Vojensko-správní třída, která neplatila daně. Ti, jež byli součástí této třídy měli na rozdíl od běžných poddaných, jež platili daně (*raya*) určité výsady. Viz Géza Dávid, „Ottoman armies and warfare,” in *The Cambridge History of Turkey II. The Ottoman Empire as a World Power*, ed. Suraiya N. Faroqhi and Kate Fleet (New York: Cambridge University Press, 2006), 282.

U Romů se ale i přesto hledělo více na jejich etnicitu nežli na náboženství. Příkladem nám může být *džizja* (daň z hlavy)¹³, kterou platili všichni ne-muslimové. Muslimští Romové by daň platit neměli, ale ukazuje se, že i tak všichni Romové v Osmanské říši nehledě na jejich náboženskou příslušnost tuto daň také platili. Rozdíl byl v tom, že muslimští Romové platili 22 *akçe*¹⁴, nemuslimští Romové 25 *akçe* a vdovy byly povinny platit 6 *akçe*.¹⁵ Další zajímavou výjimkou jsou Romové a *devşirme*. *Devşirme* bylo jedním ze základních systémů v Osmanské říši, který spočíval v odvodu křesťanských chlapců, kteří byli následně konvertováni na islám a procházeli speciální výchovou, aby mohli následně tvořit součást vojenského sboru janičářů, kteří byli naprosto oddáni službě sultánovi. Ze zákona bylo zakázáno v rámci tohoto systému odvádět chlapce, kteří znali turecký jazyk, ženaté muže, Rusy, Peršany a součástí tohoto seznamu byli také Romové. Předpokládalo se, že nejsou hodni toho, aby byli vychováni jako janičáři.¹⁶ Tento fakt měl pravděpodobně spojitost i s jejich kočovným způsobem života a jejich způsobem obživy, jimiž byly například loupeže, vraždy či žebrání.¹⁷ „Zákon o Cikánech“ ovšem také potvrzuje zvláštní právní postavení a rozšířená práva na daňovou samosprávu pro osoby žijící v „Cikánském sandžaku“. Zde se ale nejedná o sandžak jakožto územní jednotku, ale o sandžak ve smyslu zvláštní kategorie romského obyvatelstva, které bylo zapojeno do řady pomocných činností, a to i ve službách armády. V některých případech byli do armády naverbováni i samotní muslimští Romové. Odhady provedené na základě dochovaných údajů ukazují, že v průběhu 16. a 17. století muselo být do osmanské armády naverbováno 15 000 až 20 000 Romů, kteří vykonávali různé služby, ale většinou se spíše jednalo o pomocné vojenské úkoly. Vzhledem k jejich inklinaci k hudbě, byly součástí janičářské kapely, známé jako *mehter*.¹⁸

V již zmíněném zákonu, který se věnoval Romům, jsou pro ně stanoveny i tresty. Největší problém pro správu pravděpodobně představoval jejich kočovný způsob života, který vedla část Romů, a to zejména z toho důvodu, že při tomto způsobu života často řádně neplatili daně. Zdá se však, že v praxi nebylo kočovnictví pro úředníky až takovým problémem.¹⁹

¹³ Daň placená ne-muslimy. Viz Faroqhi and Fleet, *The Cambridge History of Turkey*, 594.

¹⁴ Stříbrná mince. Viz Faroqhi and Fleet, *The Cambridge History of Turkey*, 593.

¹⁵ Yüksel, „*Buçuk millet*,“ 58.

¹⁶ Yüksel, „*Buçuk millet*,“ 50.

¹⁷ Yüksel, „*Buçuk millet*,“ 51.

¹⁸ Yüksel, „*Buçuk millet*,“ 67.

¹⁹ Marushiakova and Popov, *Gypsies in the Ottoman Empire*, 13.

1.1 Romové a jejich živobytí

Romové byli jednou z početných menšin Osmanské říše a své zastoupení nejspíš měli i v rámci lidové literatury. Romské etnikum bylo pravděpodobně zastoupeno i v oblíbeném stínovém divadle, které vzniklo ve 14. století v Burse, kde je jednou z hlavních postav *Karagöz* (Černo očko). Podle argumentů některých folkloristů *Karagöz* sám v některých hrách přiznává svůj romský původ. Není však stále jisté, zda je tato postava pouze vymyšlená nebo opravdu žil a mohl tak být předlohou pro jednu z hlavních postav stínového divadla.²⁰

Romové vykonávali mnohá povolání. Nejčastěji se živili jako hudebníci a časté bylo také například kovářství, které má na Balkáně dlouhou tradici. V Osmanské říši nebylo až tak časté, ovšem v 17. století jsou důkazy o kovářích naopak velmi rozsáhlé. O povoláních, která Romové v Osmanské říši vykonávali, víme z cestopisu *Seyahatname* cestovatele Evliyi Çelebiho, a to díky cechům, do kterých byli zařazeni. Jeho seznam zahrnoval padesát sedm cechů a Romové se objevují v cechu desátém jakožto chovatelé medvědů, dále v patnáctém cechu jako obchodníci s koňmi a posléze ve čtyřicátém třetím jakožto hudebníci.²¹ Právě jako hudebníci plnili Romové důležitou funkci, co se týče zábavy a kultury v říši. Hráli například na *zurnu*, tamburínu, housle a bicí. Obvykle hráli na místních festivalech, oficiálních oslavách či jmenování vězírů. V roce 1846 byly například dvě romské skupiny pozvány na recepci pro sultána Abdülmecida v Gabrovu.²² Povolání, v nichž se Romové uplatnili, bylo ale mnohem více od šperkařů přes košíkáře a kominíky až po výrobce svíček či léčitely.²³ A byli to také přímo Romové ze Sulukule, kteří obohatili město o nové pracovní příležitosti spojené s tím, co umí. Byl to například chov koní, výroba květin a košíkářství.²⁴ Po založení Turecké republiky se v Sulukule pokračovalo i v provozování zábavních domů, tedy míst, kde se mohli hosté bavit u jídla, pití, hudby a tance. První z těchto zábavních domů byly založeny na počátku 40. let 20. století.²⁵

²⁰ Ismail Altınöz and Owen Miller, "The 2009 Annual Meeting and Conference of the Gypsy Lore Society: University of Helsinki," *The Gypsies in Ottoman Entertainment Culture* (2009): 5, https://www.academia.edu/35716716/The_Gypsies_In_Ottoman_Entertainment_Culture. (navštíveno 20. prosinec 2023).

²¹ Marushiakova and Popov, *Gypsies in the Ottoman Empire*, 44.

²² Yüksel, "Buçuk millet," 66.

²³ Yüksel, "Buçuk millet," 67.

²⁴ Albeniz Tugce Ezme, "Advocacy Planning in Urban Renewal: Sulukule Platform As the First Advocacy Planning Experience of Turkey" (Master's thesis, University of Cincinnati, 2014), 43.

²⁵ Çiğdem Özcan, "The effects of gentrification on cultural identity: A case study in İstanbul, Sulukule" (Master's Thesis, Blekinge Institute of Technology, 2014/2015), 11.

1.2 Romové za Turecké republiky

Dohoda o výměně obyvatelstva mezi Tureckem a Řeckem, jež byla podepsána v Lausanne roku 1923 pro novou Tureckou republiku, která byla založena nedlouho poté, znamenala také násilné vystěhování ortodoxních Romů z Řecka. Tito Romové pak na území Turecka prošli změnou náboženství, jazyka a své identity. Nicméně, jak uvádí výzkumník v oboru Romistiky Adrian Marsch, na Romy v raném období republiky bylo oproti jiným minoritám zaměřeno velmi málo výzkumů.²⁶

V rámci zákona o osídlení, jež byl v tomto období přijat, však můžeme pozorovat, jaký postoj k Romům zaujali vyšší představitelé. Zákon byl přijat v roce 1926 a zahrnoval ustanovení týkající se usazování nově přichozích příslušníků kočovných kmenů a též ustanovení pro romské obyvatelstvo turecké národnosti. Pátý článek ustanovuje, že Romové turecké národnosti by měli být usazeni ve vhodném regionu a ti cizí mají být ze země vyhoštěni. Význam „vhodného“ regionu nám více přibližuje instrukce, jež byla zaslána Ministerstvem vnitra provincii Mersin. Konkrétně se toto ustanovení týkalo vyměněných 146 Romů, kteří z Mersinu bez úředního povolení uprchli do Izmiru. Avšak v návaznosti na jiný zákon, podle něhož byla osadníkům uložena povinnost neopouštět původní místa, kde se usídlili, byli tito Romové přesídleni zpět do Mersinu.²⁷

Velkou roli při dalším utváření nově vzniklé republiky měl nacionalismus. Ve 30. letech 20. století bylo cílem povzbudit národní hrdost a nastolit národní jednotu. V raném období tak docházelo k asimilačním tendencím, které se ve velké míře dotkly zejména Kurdů, kteří jsou spolu s Romy vnímáni jako minoritní společnost, ačkoli oni sami se s tímto označením neztotožňují.²⁸ Na druhou stranu Romové proti asimilaci nekladli tak velký odpor, a protože se nestavěli ani proti nacionalistickému směřování nově vzniklého státu, pro elity nepředstavovali takový problém. Ve 20. a 30. letech 20. století se však i přesto objevily kritické hlasy myslitelů,

²⁶ Například oproti Arménům či Kurdům. Viz Adrian Marsch, “A Brief History of Gypsies in Turkey,” in *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, ed. Ebru Uzpeder et al. (İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008), 18.

²⁷ Erol Ülker, “Assimilation of the Muslim communities in the first decade of the Turkish Republic (1923-1934),” *European Journal of Turkish Studies*, (2007): 19, <https://doi.org/10.4000/ejts.822>.

²⁸ Sinan Gökçen and Sezin Öney, “Roma and Nationalism in Turkey,” in *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, ed. Ebru Uzpeder et al. (İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008), 135.

kteří prosazovali asimilaci nebo vyhnání Romů ze země. Prominentní ultranacionalistický spisovatel Nihal Atsız se vyjádřil o „Cikánském problému“ jako o vnitřním zranění, o kterém by se mělo mluvit.

„Turkizace Cikánů a jejich integrace mezi nás (Turky) a zničení čistoty turecké krve by byla vražda.“²⁹

I přesto, že se Romové nebránili podpoře nacionalismu a hlásili se k turectví, byli a doteď jsou vnímáni v negativním světle, jež je umocněno vlnou diskriminace a stereotypů, které o nich panují. Ačkoliv nejsou dnes mezi těmi skupinami, které jsou hlavním terčem pro rasistické a ultranacionalistické skupiny v Turecku, jsou společně s Kurdy Romové někdy označováni jakožto „hanebné rasy“. Situace dokonce dospěla do takového bodu, kdy několik internetových stránek nabádalo k útoku na Romy a Kurdy.³⁰

²⁹ Gökçen and Öney, „Roma and Nationalism,” 138.

³⁰ Gökçen and Öney, „Roma and Nationalism,” 140.

2. Kentsel Dönüşüm – Sulukule

Běžně se obnova měst zaměřuje na úpadek městských částí a cílem tohoto programu je obnovení ekonomické životaschopnosti dané oblasti. Součástí obnovy je ale často „vyklízení“ dotčených oblastí, zejména slumů, což následně vytváří příležitost bydlení pro vyšší vrstvy společnosti a další lukrativní rozvoj. Obnova měst tímto způsobem je ale kritizována pro následné vysídlení a narušení způsobu života obyvatel, kteří jsou často součástí menšinové společnosti. Městská obnova je jedním z předních výzkumných témat v akademickém světě již od svého zrodu v Londýně a na východním pobřeží USA v 50. a 60. letech 20. století po druhé světové válce.³¹ Pokusy o modernizaci postupem času nabraly na intenzitě, přičemž měly velký dopad na mnoho městských čtvrtí a sehrály důležitou roli v historii a demografii měst po celém světě. Městská obnova a *gentrifikace* v sobě snoubí ekvivalentní funkce. Proces gentrifikace zahrnuje revitalizaci neprosperujících nebo prázdných oblastí ve velkých městech. Výsledek ale cílí především na vyšší třídy společnosti, které tak postupně nahrazují původní obyvatelstvo. Oba pojmy označují obnovu, která v konečném důsledku přinese ekonomickou prosperitu dané oblasti, vytváří lepší pracovní podmínky a do oblasti přiláká investory. Děje se tak nicméně na úkor lidí, kteří byli původními obyvateli a v rámci revitalizace jakožto nízkopříjmoví jedinci musí čelit vysídlení.

V Turecku je jedním z hlavních cílů *kentsel dönüşüm* zlepšení kvality obydlí a zabezpečení budov tak, aby byly co nejdolnější vůči přírodním katastrofám, především proti zemětřesením, která jsou zde častá. Nicméně postupem času získal pojem *kentsel dönüşüm* spíše negativní význam. Velkou roli v jeho vývoji sehrál zejména Istanbul, který svou rychlou industrializací a neplánovanou urbanizací velmi připomíná New York 60. let 20. století.³² Spolu s rapidním nárůstem městského obyvatelstva v 50. letech 20. století začalo bydlení představovat velký problém. V tomto období došlo na venkově k mechanizaci zemědělství, v důsledku čehož mnoho zdejších lidí přišlo o práci a většina jich z venkova přesídlila do měst. Osadníci si zde začali stavět tzv. *gecekondu*.³³ Tyto skromné slumy často stály na pozemcích ve veřejném i soukromém vlastnictví. Avšak v polovině 80. let 20. století vláda přistoupila k neoliberalní strategii, což způsobilo prudký pokles mezd a následné prohloubení krize v městském bydlení.

³¹ Ezme, „*Advocacy Planning in Urban Renewal*,“ 19.

³² Ezme, „*Advocacy Planning in Urban Renewal*,“ 28.

³³ Doslova „postaveno přes noc.“

Postupem času začaly *gecekondu* představovat problém. Istanbul, který v sobě snoubí pestrou a bohatou historií, stál ještě více v centru pozornosti. Do vize udělat z Istanbulu světové město nicméně tyto slumy nezapadaly. V tento moment se stává důležitým prostředníkem *Toplu Konut İdaresi Başkanlığı* (Správa hromadného rozvoje bydlení). TOKİ je státní organizací, která vznikla již roku 1984. Moc a činnost této organizace nabyla v rámci městské obnovy většího rozsahu po roce 2002, kdy se k moci dostala strana AKP.³⁴ V tomto období se vzhledem k nové administrativě pravomoci TOKİ výrazně rozšířily a stala se tak významným realitním hráčem a hlavním dodavatelem bydlení za tržní ceny v Turecku.³⁵ Jak TOKİ uvádí na svých stránkách:

„Projekty TOKİ představují „model“ pro místní samosprávy a další aktéry v sektoru bydlení. TOKİ nejen transformuje slumy, extrémně intenzivní chudinské osady, oblasti s vysokým rizikem přírodních katastrof (zemětřesení, povodně, sesuv půdy atd.) a historické městské oblasti i městské oblasti, jejichž ekonomická životnost skončila, ale také se snaží zabránit vzniku nových slumů.“³⁶

Transformace slumů a extrémně chudinských oblastí, jež patří mezi jedny z hlavních aktivit TOKİ a jež vykonává v rámci *kentsel dönüşüm*, je bodem, který je v mnoha případech problematický. Vzhledem k odkazu na chudinské oblasti se úzce váže také k tématu Sulukule, při jehož revitalizaci TOKİ též hrála klíčovou roli. Nejen v případě Sulukule, ale v mnohem širším měřítku se stalo *kentsel dönüşüm* předmětem kritiky. Ozan Karaman například uvádí toto:

„I přesto, že jsou aktivity v rámci obnovy prováděny ve jménu modernizace zastavěného prostředí a zlepšení životních podmínek pro chudé, staly se středem zájmu z důvodu přístupu shora dolů přijatého úřady a jejich neochoty umožnit účast občanů na vývoji projektu, staly se terčem nespokojenosti a protestu. Společnou nití všech těchto debat jsou způsoby, jakými byla obnova měst využívána jako nástroj vyvlastňování, vyvlastňování obyvatel a jejich vykořevení z jejich sociálních sítí.“³⁷

³⁴ *Adalet Kalkınma Partisi* (Strana spravedlnosti a rozvoje). AKP jedna z hlavních politických stran v Turecku. U moci je od roku 2002. Viz Ozan Karaman, “Urban Renewal in Istanbul: Reconfigured Spaces, Robotic Lives: Urban Reconfiguration in Istanbul,” *International Journal of Urban and Regional Research* 37, no 2 (2013): 8, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2012.01163.x>.

³⁵ Karaman, “Urban Renewal in Istanbul,” 8.

³⁶ “Housing problems,” TOKİ, <https://www.toki.gov.tr/en/housing-programs.html>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

³⁷ Karaman, “Urban Renewal in Istanbul,” 2.

TOKÍ není jediným aktérem transformace měst, která takového rozsahu nabyla především i díky dalšímu aktérovi. Turecký parlament v čele se vládnoucí stranou AKP přijal v letech 2004–2007 několik zákonů, které nově definovaly soudní status metropolitních a okresních obcí a přiznávaly jim práva realizovat „projekty městské transformace“ ve spolupráci s TOKÍ. Nově přijaté zákony posléze obce opravňovaly například určit oblast, kde bude revitalizace vykonána, vyvlastnit soukromý majetek nebo uskutečnit projekt obnovy v upadajících historických čtvrtích.³⁸ Městská obnova takového rázu je kritizována pro své praktiky. V mnoha případech dochází k vysídlení obyvatel. Problémem je dále nedostatek komunikace s obyvateli vybrané oblasti, kdy není kladen důraz na jejich názor a případné požadavky. Dochází k vyvlastnění majetku, nucenému vystěhování, a tedy k porušení lidských práv.

2.1 Sulukule

Sulukule se nachází v hranicích obce Fatih, která leží poblíž historického centra Istanbulu v Turecku. Sestává ze dvou osad *Neslişah* a *Hatice Sultan*, ale již od dob Osmanské říše jej obyvatelé nazývají jen Sulukule. Některými romskými historiky je též označován za první romskou osadu v Evropě.³⁹ Sulukulští Romové se podle prvních záznamů historických dat měli na území Byzantské říše objevit na konci 11. století. V tomto období, ale byli pravděpodobně nuceni žít v táborové oblasti mimo městské hradby *Edirnekapi* v černých stanech.⁴⁰ Čelili přitom nátlaku ortodoxní církve, která je obviňovala z praktikování magie. Samotní Romové ze Sulukule ale říkají, že na místo dorazili s armádou Mehmeda Fatihovi II. v polovině 15. století⁴¹ a měli dopomoci samotnému Mehmedu Fatihovi II. k dobytí Konstantinopole. Na oplátku jim sultán daroval Sulukule. Čtvrť podél městských hradeb *Edirnekapi*, které nechal ještě v byzantském období postavit císař Theodosius II., byly v roce 1985 zapsány na Seznam světového dědictví UNESCO. Roku 1995 bylo díky své historii a poloze místo prohlášeno za chráněnou oblast. Avšak ani tento počín, jak později uvidíme, nebyl překážkou pro fatální zásahy v rámci městské obnovy. Romská čtvrť byla vždy neodmyslitelně spojována s tím, co tvoří romskou kulturu napříč světem, tedy s hudbou a tancem, které byly již za Osmanské říše a později i po založení Turecké republiky jedním z hlavních zdrojů obživy Sulukulských Romů.

³⁸ Karaman, “Urban Renewal in Istanbul,” 10.

³⁹ Ebru Uzpeder et al., *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey* (Istanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008), 1, http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/we-are-here!-discriminatory-exclusion-and-struggle-for-rights-of-roma-in-turkey.pdf.

⁴⁰ Hacer Foggo, “The Sulukule Affair: Roma Against Expropriation,” *Roma Rights Quarterly* 7, no. 4 (2007): 41.

⁴¹ Semra Somersan and Süheyla Kirca-Schroeder, “Resisting Eviction: Sulukule Roma in Search of Right to Space and Place,” *Anthropology of East Europe Review* 25, no. 2 (2007): 100.

Bylo to však místo, se kterým byla údajně spojena i prostituce a drogy. Zpočátku se jednalo spíše o fámy. Nicméně podle některých názorů se Sulukule stalo místem pro provozování prostituce a prodeje drog.⁴²

Romská komunita si zde zvykla na svůj vlastní způsob života. Struktura Sulukule totiž tvořila důležitou součást každodenního života obyvatel. Například si můžeme představit zdejší rušné ulice. Typickou scénou představovaly ženy sedící na chodnících, jež si povídaly a vykonávaly zde každodenní úkony. Děti si na ulici hrály a muži se povalovali na rozích ulic nebo seděli na židlích často umístěných přímo na ulici. Místní si nicméně uvědomovali skutečnost, že jejich sousedství jim umožňuje žít způsobem, který by mimo hranice Sulukule nebyl tolerován.⁴³ Tedy například co se týče každodenního „života na ulici“ a vyhrávání hlasité hudby.

2.1.1 Zábavní domy – začátek konce

Zde se dostáváme k jádru Sulukule, a tedy k tzv. *eğlence evleri* (zábavním domům), které tvořily stěžejní finanční příjem pro místní Romy. V průběhu historie jejich fungování se Sulukule též stalo jedním z nejslavnějších prosperujících zábavních center ve městě. Hudba, tanec a zábava utvářely podstatu tohoto místa. Obrazy z Osmanského období vyobrazují Romy, kteří v barevném oblečení hrají na hudební nástroje a tančí. Stejně tak si můžeme tento výjev přenést na životní styl Romů v Sulukule před jeho revitalizací.⁴⁴ Čtvrť spolu se svými *eğlence evleri* byla za republikánského období vyhledávaným a hojně navštěvovaným místem, jež bylo známo pro své zábavní účely. Romové své hosty pohostili jídlem a pitím, velmi často šlo o jakýsi rodinný podnik, kdy muži jakožto muzikanti doprovázeli tanečnice, jimiž byly často dcery dané rodiny. Avšak postupem času toto věhlasné místo navštěvovali nejen místní, ale také sem rádi zavítali turisté, aby mohli proniknout do slavného místa noční zábavy.⁴⁵ Mnohdy sem zavítali i velmi známé osobnosti hudební scény té doby, mezi nimiž byl například Zeki Müren či Müzeyyen Senar. A někteří současní umělci jako například Kibariye, Adnan Şenses a Hüsnü Şenlenen patřili mezi ty, kteří v Sulukule vystupovali. Avšak zábavní domy byly v roce 1992 uzavřeny.⁴⁶ Jejich uzavření zasadilo tomuto stále více ekonomicky prosperujícímu místu ránu a bylo jedním z příčin dalšího sledu devastujících událostí.

⁴² Svec, „Becoming Roma in Sulukule,” 11.

⁴³ Özcan, „The effects of gentrification,” 8-9.

⁴⁴ Ezme, „Advocacy Planning in Urban Renewal,” 43.

⁴⁵ Foggo, „The Sulukule Affair,” 45.

⁴⁶ Foggo, „The Sulukule Affair,” 44.

Již předtím se zábavní domy ocitly pod neustálým dohledem. I policejní orgány upozorňovaly na „mravní degeneraci“ tohoto místa. Tato obvinění byla majiteli domů i účinkujícími ale popírána. Argumenty pro uzavření zábavních domů ze strany Metropolitního magistrátu v Istanbulu měly v roce 1992 velmi podobné znění. Poukazovaly na zábavní domy jako na místa, kde se provozovala prostituce, kterou měli vykonávat nezletilé dívky. Autorky Semra Somersan a Süheyla Kırcı-Schroeder popisují, že jim místní ženy sdělily, že v tomto případě by matky tanečnic čekaly venku před místností, kde probíhá představení s kabáty v ruce a těmi by hned po představení svou dceru zakryly a vzaly ji domů, aby tak předešly případným nabídkám od zákazníků.⁴⁷ Jak později uvidíme, argument, že Sulukule bylo místem pro provozování prostituce, byl použit i o několik let později v případě městské obnovy Sulukule. Jednou z osob, jež také měla mít svůj podíl na zavření třiceti sedmi zábavních domů, byl policejní šéf okresu *Yedikule* Süleyman Ulusoy, který byl svou terorizací obyvatel Sulukule pověstný. Poté, co se okres dostal pod jeho autoritu, byl zde vykonán tvrdý policejní zásah, při kterém policie zbilá místní obyvatele a zničila hudební vybavení muzikantů.⁴⁸

Ekonomická prosperita Sulukule tkvěla ve fungování zábavních domů, které vtiskly Sulukule identitu a pro místní romské obyvatele znamenaly způsob, jak romskou kulturu předávat dál a též zbořit stereotypy, které Sulukulské Romy obklopovaly. Jejich hlavním plusem byl finanční přínos, a tak mělo rozhodnutí ohledně jejich uzavření velmi negativní dopad na majoritní část obyvatel, pro které v podstatě tento rodinný zábavní průmysl představoval stěžejní zdroj obživy. S uzavřením těchto domů přišli o práci a najít si jinou bylo pro ně velmi těžké. Místní obyvatelé se ocitli v začarovaném kruhu. Ekonomika místa přestala existovat a kdysi slavnou romskou čtvrť pohltila chudoba. Dříve zde žilo deset tisíc obyvatel, ale vzhledem k zavření zábavních domů počet obyvatel klesl na tři a půl tisíce.⁴⁹ Celkově v tomto období 90. let 20. století místní samospráva Sulukule zanedbávaly. Této čtvrti byl odepřen přístup k základním komunálním službám, jako je doprava, hygiena a vzdělání. Sulukule bylo ponecháno svému osudu.⁵⁰ Tento moment v historii Sulukule, ačkoliv si již v minulosti prošlo těžkými časy, byl pomyslným posledním hřebíčkem do rakve.

⁴⁷ Somersan and Schroeder, “Resisting Eviction,” 101.

⁴⁸ Foggo, “The Sulukule Affair,” 41.

⁴⁹ Foggo, “The Sulukule Affair,” 45

⁵⁰ Özcan, “The effects of gentrification,” 12.

2.1.2 První vlna demolic

První vlna demolic zasáhla čtvrť v roce 1957, kdy došlo v Okresu Fatih k otevření hlavní tepny *Vatan Caddesi*. Byla zničena velká část původní romské čtvrti a následkem toho mnoho obyvatel odešlo nebo přesídlilo do blízkého okolí. Tehdejší turecký premiér Adnan Menderes obyvatelům sousedství slíbil, že jim budou postaveny domy nové, ale v roce 1960 došlo v Turecku k vojenskému převratu a svržení premiéra Menderese. Zničená oblast byla díky pokračujícímu osídlení původními obyvateli, tedy vzhledem k velké romské populaci, začleněna zpět do Sulukule v 60. letech 20. století. Ostatní ze staré osady se přestěhovali do *Ahirkapi*, *Kuştepe*, *Haci Husrev* a dalších romských čtvrtí v Istanbulu. V roce 1969 byla lidmi ze Sulukule vytvořena asociace *Turizm Koruma ve Yaşatma Derneği* (Asociace na ochranu turizmu a živobyť).⁵¹ Ta si kladla za cíl představit obyvatelům Istanbulu Sulukule a s ním i romskou kulturu. V první řadě chtěli docílit toho, aby byla na stejném pozemku opět postavena původní čtvrť Sulukule. Téhož roku byl v okolí uspořádán Mezinárodní romský festival. Avšak po jeho skončení si přední členové sdružení uvědomili, že vybudovat starou čtvrť by bylo velmi těžké. Přizpůsobili se tedy novému prostoru a spolu s tím sdružení zaniklo. Druhá vlna demolic pak následovala roku 1982.⁵²

2.2 Počátky projektu 2005–2006

„Když se podíváte na staré mapy z devatenáctého století, uvidíte vzory ulic, všechny plány domů vypadají stejně jako nyní (před demolicemi). Jsem zmatený. Co si zaslouží označení „historické“? Jak určují, co je historické? Myslel jsem, že sto let starý dům bude historický. Ale tomu, ve kterém jsem žil, bylo tři sta let. Přesto byl zbořen s tvrzením, že nebyl historický.“⁵³

Sulukule se nyní coby místo uprostřed historického a turistického centra nacházelo ve stále složitější pozici. I přesto, že již v minulosti byly v této čtvrti provedeny početné obnovy, které v podstatě zasáhly celé Turecko od počátku 80. let, nyní mělo přijít něco, s čím pravděpodobně nikdo nepočítal. Vzhledem ke stavu, v jakém se místo nacházelo, bylo jen otázkou času, kdy místní úřady vymyslí způsob, jak z tohoto ekonomicky již neprosperujícího místa, vytvoří atraktivní a lukrativní prostor. Na podzim roku 2005 starosta Obce Fatih Mustafa Demir navrhl čtvrť Sulukule jako první oblast na projekt obnovy. Oficiálním důvodem pro její zvolení bylo,

⁵¹ Ezme, „*Advocacy Planning in Urban Renewal*,“ 45

⁵² Ezme, „*Advocacy Planning in Urban Renewal*,“ 45.

⁵³ Kevin Robins, „How Tell What Remains: Sulukule Nevermore,“ *Cultural Politics* 7, no. 1 (2001): 23-24, <https://doi.org/10.2752/175174311X12861940861662>.

že se jedná o nejchudší čtvrť v daném okrese.⁵⁴ V tomto roce zde žilo přibližně 5000 obyvatel a 3 500 z nich byli Romové.⁵⁵

Cestu, jež zjednodušila celý proces budoucího projektu městské obnovy, otevřelo přijetí zákona č. 5366 v roce 2005. V plném znění *Yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması hakkında kanun* (Zákon o obnově, ochraně a využití opotřebovaných historických a kulturních nemovitostí) si klade za cíl chránit a v případě potřeby znovu vybudovat a zrenovovat okresy, které mají kulturní nebo turistický potenciál. Dále chce zajistit včasné opatření před možným zřícením budovy následkem přírodních katastrof. V podstatě ale zákon „odstraňuje“ okresy mimo konvenční plánovací rámec a podporuje zásahy v celé oblasti.⁵⁶ Na základě tohoto zákona byl návrh projektu na městskou obnovu Sulukule v roce 2005 vytvořen s vizí zastavení sociálního a fyzického úpadku čtvrti v důsledku čehož mělo být chráněno historické dědictví. Oblast projektu zahrnovala 12 bloků a 388 pozemků (91:496 m²) v Sulukule.⁵⁷ Dále přepracování 3 hlavních tříd, 10 ulic a 22 historických památek. V praxi to však znamenalo, že chce magistrát oblast „vyčistit“ od zchátralých budov a vybudovat zde zcela nové kondominium v osmanském stylu⁵⁸ s kulturním centrem, základní školou, hotely a obchody. Obnova však především předznamenala demolice minimálně 571 převážně romských domů s tím, že bude přestěhováno minimálně 571 romských rodin, většinou rodin se čtyřmi a více dětmi.⁵⁹

Takto vytvořený návrh byl posléze v lednu roku 2006 schválen Istanbulskou metropolitní obcí a v dubnu Radou ministrů ústřední vlády. Následně 13. července téhož roku podepsaly Istanbulský metropolitní magistrát, Magistrát Fatih a TOKİ, jež zde hrála úlohu v rámci zajištění přesídlení místních obyvatel, dohodu o spolupráci. Oficiální vyjádření k projektu, který představuje revitalizaci jako nutnost, se po dobu projektu nacházelo na oficiálních webových stránkách obce Fatih. Bohužel dnes toto vyjádření již na jejich stránkách není k dohledání, budu jej tedy citovat z článku doktora Ülke Evrim Uysala.

⁵⁴ Arzu Kocabas and Michael S. Gibson, “Planned Gentrification in Istanbul: The Sulukule Renewal Area 2005-2010,” *International Journal of Sustainable Development and Planning* 6, no. 4 (2011): 432, <https://doi.org/10.2495/SDP-V6-N4-420-446>.

⁵⁵ Kocabas and Gibson, “Planned Gentrification in Istanbul,” 432.

⁵⁶ Robins, “How Tell What Remains,” 19.

⁵⁷ Hülya Demir a Ahmet Yilmaz, “Measurement of Urban Transformation Project Success Using the Analytic Hierarchy Process: Sulukule and Tepeüstü-Ayazma Case Studies, Istanbul,” *Journal of Urban Planning and Development* 138, no. 2 (2012): 176, [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)UP.1943-5444.0000110](https://doi.org/10.1061/(ASCE)UP.1943-5444.0000110).

⁵⁸ Sinan Gökçen, “Requiem for Sulukule,” *Roma Rights Quarterly* 1, (2009): 49.

⁵⁹ Somersan and Schroeder, “Resisting Eviction,” 98.

„Čtvrť Neslişah a Hatice Sultan byly svědky městského úpadku a proměnily se v chudinské čtvrti v centru Istanbulu. Tyto čtvrti byly nejen fyzicky zničeny, ale staly se také domovem pro sociálně-ekonomické problémy.“⁶⁰

2.2.1 Projekt a dopad na místní obyvatele

Paradoxně samotní obyvatelé čtvrti Sulukule, kterých se tento projekt v důsledku dotkl nejvíce, byli již od počátku z projektu zcela vynecháni. Ačkoli obec tvrdila, že jsou místní obyvatelé jeho součástí. V září 2007 provedla platforma Sulukule průzkum týkající se účasti na projektu. Z průzkumu vyplývá, že pouze 7,5 % místních obyvatel bylo dotázáno a 56% uvedlo, že je magistrát nekontaktoval.⁶¹ Dalším příkladem toho, že obyvatelé nebyli součástí projektu tak, jak tvrdil magistrát, je to, že od samého počátku projektu s nimi nebyly konzultovány žádné detaily a do poslední chvíle jim nikdo neoznámil, že se v jejich čtvrti budou provádět demolice. V říjnu 2006 bylo vydáno rozhodnutí o naléhavém vyvlastnění, které mělo vstoupit v platnost po vytištění v Úředním věstníku a zároveň s tím se podle německého novináře, který v tu dobu žil v Istanbulu, takto Sulukulští Romové dozvěděli o demolici svých domovů, a to tři měsíce před jejím uskutečněním.⁶² Pravděpodobně byl obyvatelům ale zaslán dopis, v němž bylo pouze uvedeno, že jejich čtvrť bude zbourána a přestavěna, aby poskytovala kvalitnější bydlení.⁶³ Aktivistka Hacer Foggo však uvádí, že obyvatelé Sulukule poprvé slyšeli o projektu revitalizace dne 28. června 2006, kdy obec Fatih pozvala místní obyvatele, aby je o těchto plánech informovala. A poté, co se romští obyvatelé o záměrech projektu dozvěděli, sešli se a učinili prohlášení před tiskem. Společné prohlášení Romů, které tlumočil ředitel sdružení *Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği* (Sdružení pro rozvoj a spolupráci romské kultury Sulukule) Şükrü Pündük, znělo následovně:

„V důsledku tohoto projektu budeme muset opustit místa, ve kterých jsme žili po staletí. Pokud magistrát opravdu chce zachovat Sulukule jako historické místo, můžeme nám nabídnout finanční a technickou pomoc při renovaci a opravě našich domů. Přejeme si, aby Sulukule ožilo

⁶⁰ Ülke Evrim Uysal, „An Urban Social Movement Challenging Urban Regeneration: The Case of Sulukule, Istanbul,” *Cities* 29, no. 1 (2012): 15, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2011.06.004>.

⁶¹ Foggo, „The Sulukule Affair,” 44.

⁶² Somersan and Schroeder, „Resisting Eviction,” 98.

⁶³ Kocabas and Gibson, „Planned Gentrification in Istanbul,” 435.

*a stalo se pozitivním prvkom kulturného a zábavného života Istanbulu; abychom mohli vytvářet pracovní příležitosti pro mladé – starší – ženy – muže, prostě pro všechny.*⁶⁴

Toto prohlášení je velmi důležité, jako důkaz toho, že Romové byli ochotni spolupracovat na záchraně a obnově svých domovů. Lidé, kteří zde bydleli, si byli vědomi toho, v jakém stavu se jejich čtvrť nachází, avšak jejich výzva k debatě a případné pomoci od obce nebyla vyslyšena ani brána v potaz. Následně o dva týdny později byla podepsána již výše zmíněná dohoda mezi třemi hlavními aktéry, tedy Istanbulskou metropolitní obcí, Obcí Fatih a TOKÍ. I přesto, že na ceremonii nebyli pozváni, mezi přisedícími seděli ředitel romské organizace Şükrü Pündük a čtyři jeho kolegové. Po ceremonii Şükrü Pündük spolu s kolegy učinil tiskové prohlášení a uvedl, že se nikdo neptal na jejich názor a protokol byl podepsán bez jejich souhlasu.⁶⁵ Ať se obyvatelé Sulukule dozvěděli o chystaném projektu jakkoliv, bylo už pozdě. Vzhledem k velkému rozsahu renovací, které zahrnovaly demolice domů, byli místní obyvatelé vynecháni. Nebyl zde prostor pro vytvoření diskuse mezi magistrátem a obyvateli.

2.2.2 Možnosti pro obyvatele Sulukule

Nabízí se otázka, jaké alternativy bydlení byly obyvatelům Sulukule prezentovány. Jedním z hlavních problémů v rámci projektu revitalizace bylo zbourání domovů místních obyvatel. Magistrát sice poskytl návrhy na řešení, zejména pak ve spolupráci s TOKÍ, jež obyvatelům poskytla možnost náhradního bydlení, ale ani tyto alternativy nebyly v souladu s podmínkami, ve kterých se místní nacházeli. Obyvatelé Sulukule měli v podstatě dvě možnosti. Těm, kteří zde vlastnili nemovitost, bylo nabídnuto, že si budou moci koupit nové bydlení, tedy luxusní domy v osmanském stylu, které jsou součástí plánu městské obnovy, ale pokud si tuto variantu nemohou dovolit, další možností je, že majitelé mohou tyto své nemovitosti prodat obci nebo třetí osobě. Ovšem vzhledem k velké chudobě, které byla nedílnou součástí čtvrti, si jen malé procento rodin mohlo dovolit první nabízenou variantu. Navíc v říjnu 2006 bylo radou ministrů odhlasováno využití zákona o naléhavém vyvlastnění, které mělo vstoupit v platnost po vytištění v Úředním věstníku. Nutno podotknout, že využití tohoto zákonného opatření by mělo být uplatněno ve velmi zvláštních případech, jako jsou například války.⁶⁶ Zprávy o vystěhování a existenci vyvlastňovacího příkazu, i když ho magistrát ještě neuvedl v platnost, byly přirozeně něčím, čeho se obyvatelé velmi obávali a vyvolalo to mezi nimi zmatek. Následně tak většina

⁶⁴ Foggo, "The Sulukule Affair," 42-43

⁶⁵ Foggo, "The Sulukule Affair," 43.

⁶⁶ Foggo, "The Sulukule Affair," 43.

z nich prodala práva na svůj majetek. Umístění budov na realitní trh ale snížilo jejich hodnotu. Ze strany obce se jednalo o vlnu nátlaku a nástroj hrozby proti obyvatelům, kteří se bránili nucené evakuaci ze svého bydliště.⁶⁷

Shrneme-li situaci obyvatel pomocí výzkumu, jež provedla platforma Sulukule – 54 % obyvatel, kteří zde vlastnili nemovitost, bylo Obcí Fatih řečeno, že pokud nepřistoupí na nabízenou dohodu, tedy variantu, že si koupí nově postavené domy, bude jejich stávající dům, který vlastní, zabaven státem. Dále podle stejného průzkumu své domy prodalo 20 % původních vlastníků, ale všichni se dohodli se třetími stranami a nikoliv s obcí. A v neposlední řadě 62 % majitelů domů zvažovalo možnost prodat svůj majetek obci, ale nechtěli si nebo si z finančních důvodů posléze nemohli pronajmout kondominium, které mělo být v rámci projektu realizováno, a které bylo také velmi vzdálené jejich stylu života. Tento výzkum také dále odkazuje na to, že čtvrtina příjmů místních obyvatel je nižší než 300 TL, tedy přibližně kolem 150 EU, a že polovina z nich vydělává méně než 500 TL měsíčně, přibližně kolem 300 EU. Přičemž, když vezmeme v úvahu, že ceny za nájem v blízkosti Sulukule začínaly na částce 600 TL (300 EU) a byly potřebné i další výdaje, bylo pro ně velmi složité najít si náhradní bydlení.⁶⁸

Další nabízenou možností ze strany Obce Fatih, zejména pro dané obyvatele čtvrti, kteří si v Sulukule domy jen pronajímali, bylo, že si mohou koupit levnější byty ve státním komplexu sociálního bydlení ve čtvrti *Taşoluk* nacházející se na okraji Istanbulu, tedy od Sulukule vzdálené přibližně 40 km. Příležitost přestěhování se do *Taşoluku* s úvěrovými smlouvami na 180 měsíců byla nabídnuta 434 nájemníkům a 571 vlastníků ze Sulukule. Avšak ani tato nabídka nebyla zejména pro romské nájemníky vhodným řešením, jelikož byla v tu dobu tato nově se rozvíjející oblast odříznuta od centrální části Istanbulu, a to bylo jedno z hlavních úskalí této varianty, protože většina z nich pracovala poblíž Sulukule a přestěhování do jiné čtvrti by pro ně ve většině případů znamenalo ztrátu zaměstnání. Nemohli si dovolit každý den dojíždět do své dosavadní práce a tím pádem si ani nemohli dovolit zde platit měsíční nájem. Tuto čtvrt' obyvatelům zajišťovala TOKİ a v konečném důsledku se jednalo o velmi nevýhodnou a nehostinnou čtvrt', jež skýtala nejen omezený přístup k zaměstnání, ale také například k elektřině nebo vodě. Neméně důležitým úhlem pohledu je ale také to, jaký sociální dopad toto bydlení mělo na Romy, kteří uzavřeli nájemní smlouvy a přestěhovali se do *Taşoluku*. Toto bydlení znamenalo mnohá omezení a zásah do jejich životního stylu, na který byli ze Sulukule

⁶⁷ Foggo, "The Sulukule Affair," 44.

⁶⁸ Foggo, "The Sulukule Affair," 44.

zvyklý. Bydlení v *Taşoluku* znamenalo vysoké budovy, ale rodiny byly celý život zvyklé na domy v Sulukule, které měly jen pár pater. Hlasitá hudba a zábava, jež je součástí životního stylu Romů, též nebyla v této nové čtvrti dobře přijata a do značné míry pro ně tedy nové prostředí znamenalo mnohá omezení. Ukázalo se, že Romové čelili diskriminaci ze strany svých nových ne-romských sousedů, kteří od obce Fatih a TOKÍ požadovali, aby byli Sulukulští Romové přemístěni mimo jejich čtvrt'.⁶⁹

To vše časem vedlo k tomu, že ani tato varianta nedokázala zabezpečit vhodné prostředí pro nové živobytí, a proto se většina Romů z *Taşoluku* přesunula a našla si byty opět poblíž Sulukule. Do září 2009 se do Sulukule vrátilo 215 rodin.⁷⁰ Obec Fatih od samého začátku prezentovala obnovu jako projekt, který je zaměřený na zlepšení životní úrovně místních obyvatel, ale jak se brzy ukázalo, realita byla odlišná. Obyvatelé mohli buď prodat svůj majetek a stěhovat se do nových luxusních bytů, které si ve své finanční situaci nemohli dovolit, nebo uzavřít úvěrové smlouvy, které též značně přesahovaly jejich příjmy. Přední romský aktivista ze Sulukule Şükrü Pündük se k svazující situaci vyjádřil takto:

„Jak budou mít lidé, kteří nemohou platit nájem 60 tureckých lir (kolem 30 EU), prostředky na zaplacení 275–475 tureckých lir (132–246 EU) měsíčně za tento úvěrový dluh? Oni (Obec Fatih) vyhazují lidi jako odpadky, aby přežili svými vlastními prostředky. Taşoluk je jako segreganční tábor. Je to poslední krok asimilační politiky uplatňované na Romy.“⁷¹

Rok 2007 znamenal pro Sulukule další krůček k plánovaným demolicím jejich domovů. V další fázi na začátku listopadu 2007 poté, co byl projekt Sulukule schválen radou pro renovaci měst, byl zaslán Městské radě Fatih. V prosinci se následně konalo zasedání městské rady Fatih, na kterém se diskutoval projekt. Poslanec Republikánské lidové strany (CHP) Can Özyedierler zde hovořil o kolapsu zábavního sektoru v Sulukule a prohlásil, že navrhovaný projekt městské renovace by měl být takový, aby přinesl obyvatelům čtvrti opět pracovní příležitosti. V odpovědi AKP Köksal Özer uvedl následující:

„Zábavní sektor [...], toto místo nemá nic společného se zábavou. 13leté, 14leté a 15leté dívky jsou nuceny do prostituce. Žádná normální zábava tam není. Tito lidé mají takové sklony od narození. Vím, že s hudbou začínají už na základní škole, protože jsem mezi nimi vyrůstal. Místo, kterému říkáme Sulukule, je však jiné, je to semenišť prostituce. Je to špatná tvář

⁶⁹ Foggo, „The Sulukule Affair,” 45.

⁷⁰ Uysal, „An Urban Social Movement,” 17.

⁷¹ Foggo, „The Sulukule Affair,” 45.

*zábavního sektoru. Musíme to místo změnit. Samozřejmě musíme podporovat udržování kultury těchto lidí a nechat je rozvíjet ji. Potřebujeme však tyto lidi zachránit před životním prostředím a za to bych chtěl poděkovat těm, kteří projekt vypracovali.*⁷²

Ještě předtím 21. února 2007 došlo k velmi zářející situaci, která jen potvrdila, že blaho obyvatel v rámci projektu nebude tím prvořadým. Dům rodiny Güldürových, který stál na ulici Sulukule, byl zbořen, aniž by byly přerušeny dodávky elektřiny a vody. Ještě více zářející je ale fakt, že k tomu došlo v době, kdy se rodina nacházela v tureckém hlavním městě a neměla tedy žádné ponětí, že právě jejich dům se stal objektem pro demolici. Obec Fatih se od incidentu distancovala s tím, že demolice proběhla bez jejich vědomí a rodině se omluvila. Podobný incident se však opakoval i v roce 2008. Alternativní deník *Bianet* v článku *Sulukule'de 7 Ev Yıkıldı Romanlar Sokakta* (V Sulukule bylo zničeno 7 domů, Romové jsou na ulici) informoval o případu 65letého pana Ibrahima, kterému demoliční týmy i tentokrát „omylem“ zbouraly jeho kavárnu, která zde do té doby stála 42 let.

„Zatímco bourali sousední dům, zbourali i toto místo. Odešli s tím, že to opraví. Čekám na svá vnoučata. Studovali na vysokých úřadech. Vědí, kde si stěžovat.“

V článku je také blíže popsána situace, kdy má být něčí dům zbourán. V tomto případě se na těchto domech, například na jeho dveřích ocitl znak „X“ a „Y.“ Aktivista Hacer Foggo uvádí oznámení, které bylo v tomto případě majitelům nemovitostí zasláno:

*„Evakuujte svůj dům i s jeho nájemcem do 31. března. Vypněte elektřinu a vodu. Přineste mi klíč. Pokud tak neučiníte, ztrácíte právo na koupi domu z projektu.“*⁷³

V období od roku 2007-2008 probíhaly rozsáhlé demolice a v Sulukule bylo zbouráno na 35 domů.⁷⁴ V roce 2007 mělo Sulukule opustit 280–320 obyvatel, 104 nemovitostí bylo prodáno třetím stranám (1/5 z celkového počtu nemovitostí) a pouze 8 romských vlastníků se dohodlo přímo s Magistrátem, ale 4 z nich chtěli poté obchod zrušit.⁷⁵

⁷² Foggo, “The Sulukule Affair,” 43.

⁷³ Emine Özcan, “Sulukule'de 7 Ev Yıkıldı, Romanlar Sokakta,” *Bianet.org* [online], 13. březen 2008, <https://bianet.org/haber/sulukule-de-7-ev-yikildi-romanlar-sokakta-105565>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

⁷⁴ Foggo, “The Sulukule Affair,” 43.

⁷⁵ “Chronology of Sulukule,” *Hypotheses* [online] 20. prosinec 2023, <https://oui.hypotheses.org/238>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

2.3 Platforma Sulukule

Již od prvopočátků projektu městské obnovy Sulukule se začalo kolem místních Romů formovat okolí, které se za ně postavilo a začalo bojovat za jejich práva. Stali se jejich hlasem, který měl být vyslyšen nejen veřejností, ale zejména na těch nejvyšších místech. V roce 2005 tak vznikl projekt *Sulukule Platform* (Platforma Sulukule),⁷⁶ skupina, která se shromáždila kolem místních obyvatel. Bránila jejich práva a od začátku hledala způsoby, jak zabránit procesu obnovy. Projekt byl iniciován a založen skupinou nezávislých aktivistů, akademiků, studentů vysokých škol, nevládních organizací a dobrovolníků. Součástí byli například dobrovolníci z oboru architektury, plánování či sociologie. Skupina se postupně rozrůstala a díky rozmanitosti svých oborů mohl každý vypomoci v potřebné sféře. Všichni společně stáli na straně Romů a chtěli zabránit tomu, aby tato obnova pro obyvatele měla zničující dopad. Zároveň si kladli za cíl dostat tento případ a celkové povědomí o problémech Romů ze Sulukule mezi širokou veřejnost a na místa, kde by se jim mohlo dostat potřebné pomoci. Členové Platformy Sulukule v té době také založili vlastní webovou stránku s názvem *Sulukule Günlüğü*, která je stále dostupná. Nicméně poslední příspěvek je z 30. září 2013.⁷⁷ První příspěvek byl na stránku přidán 11. října 2007. Pomocí příspěvků zde organizace informovala o aktuální situaci v Sulukule, nacházejí se zde například odkazy na dokumenty či články v tisku, které o Sulukule vznikly. Dále zde najdeme informace o akcích, které se konaly s cílem upozornit na stávající situaci v Sulukule, stejně jako za účelem šíření povědomí o romské kultuře. Jedna z takových akcí s názvem *40 Gün 40 Gece Sulukule* (40 dní 40 nocí Sulukule) byla uskutečněna 1. května roku 2007, tedy přesně čtyřicet dní před zahájením demoličních prací vyhlášených obcí. Cílem festivalu bylo šířit povědomí o životním stylu romské komunity v Sulukule a vyvrátit stereotypy, které kolem ní panují. I díky tomuto programu byla mobilizována síť dalších nevládních organizací, které se též snažily o zastavení plánované *gentrifikace*. Na festivalu se konaly různé workshopy, koncerty a promítaly se filmy romského režiséra Tony Gatlifa, například film *Laçho Drom*,⁷⁸ a samotný režisér později Sulukule i osobně navštívil. Dále se zde vybíraly peníze a sbíraly podpisy na petici, která požadovala zrušení městské obnovy a zejména zastavení demolic domů. Petici proti schválenému plánu obnovy podepsalo 167 akademiků a 448 příznivců. Spolu s touto peticí se posléze organizace obrátila na Magistrát s požadavkem, aby byl zvýšen počet památkově chráněných budov v Sulukule do té míry, aby se

⁷⁶ Občanská iniciativa složená z aktivistů za lidská práva, některých romských obyvatel okresu a znepokojených občanů z nejrůznějších prostředí, jako jsou akademici a zástupci komor. Viz Foggo, "The Sulukule Affair," 41.

⁷⁷ "40gun40gece," *Sulukule Günlüğü* [online] 13. říjen 2007, <https://40gun40gece-sulukule.blogspot.com>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

⁷⁸ *Sulukule Günlüğü*, "40gun40gece."

musel plán obnovy přehodnotit, což se částečně povedlo a demolice několika budov se zastavila.⁷⁹

Ovšem nastaly i případy, kdy byly památkově chráněné budovy nezákonně zbourány. O projekt se začalo zajímat i UNESCO a zejména ničení chráněných budov vyvolalo silnou kritiku ze strany Komise světového dědictví UNESCO, která ve svém vyjádření v polovině roku 2008 a 2009 odsoudila toto zničení hmotných a nehmotných kulturních atributů a rozptýlení komunit prostřednictvím programu plánované gentrifkace ze strany místních úřadů.⁸⁰ O konání vůbec první akce z iniciativy Platformy Sulukule spolu s místními obyvateli, umělci, akademiky a dobrovolníky informoval internetový deník *Bianet* ve svém článku *Yok Edilmesin Diye 40 Gün 40 Gece Sulukule* (Sulukule 40 dnů a 40 nocí, aby nebylo zničeno). Článek informoval o tom, co se v Sulukule vlastně děje a za jakým účelem byla tato akce zorganizována. Avšak s postupem času, a to i přes veškeré snahy nevládních organizací a aktivistů, se projekt začal naplňovat ve svém plném rozsahu. Případ Sulukule vyvolal zájem nejen u istanbulské inteligence, ale především v otázce porušení lidských práv Romů si získal také pozornost Evropského centra pro práva Romů.⁸¹ V září roku 2006 byl spolu s podpisy Evropského centra Romů, organizace pro lidská práva „Asociace helsinských občanů“, a také různých sdružení působících v Turecku, zaslán kabinetu tehdejšího premiéra Recepta Tayyipa Erdoğanova dopis vyjadřující nesouhlas s projektem obnovy.⁸² Avšak tehdejší premiér Erdoğan se již dříve o Sulukule vyjádřil jako o „zrůdném sousedství“, které se musí přeměnit na moderní turistickou čtvrť.⁸³

Platforma Sulukule též nezahálela a v roce 2007 bylo jejím prostřednictvím zahájeno pět soudních procesů a podáno několik peticí k tureckým soudům. Avšak v lednu 2008 Komise pro lidská práva tureckého Velkého národního shromáždění došla k závěru, že pro porušení lidských práv a ničení romské kultury, nenašla žádné důkazy. Velmi důležitým bodem bylo v tomto období i projednávání projektu v Evropském parlamentu v Bruselu, kterého se zúčastnili také předseda magistrátu Fatih Mustafa Demir a aktivistka Hacer Foggo.⁸⁴

Organizace pro lidská práva nucená vystěhování definuje jako:

⁷⁹ Kocabas and Gibson, “Planned Gentrification in Istanbul,” 438.

⁸⁰ Kocabas and Gibson, “Planned Gentrification in Istanbul,” 432.

⁸¹ Somersan and Schroeder, “Resisting Eviction,” 104.

⁸² Hypotheses, “Chronology of Sulukule.”

⁸³ Uysal, “An Urban Social Movement,” 18.

⁸⁴ Ezme, “*Advocacy Planning in Urban Renewal*,” 57.

„Trvalé nebo dočasné vystěhování jednotlivců, rodin nebo společenství proti jejich vůli z jejich domovů nebo pozemků, které obývají, bez poskytnutí vhodných forem právní nebo jiné ochrany a přístupu k nim.“⁸⁵

Jedná se tedy o postup, který se s lidskými právy neslučuje. V Sulukule nastala ještě před plným zahájením projektu situace, kdy bylo obyvatelům vyhrožováno vyvlastněním majetku a nuceným vystěhování, v důsledku čehož začali tito obyvatelé prodávat své domy.⁸⁶ Se zahájením projektu a jeho postupem docházelo k rozsáhlým demolicím. Obyvatelé neměli kam jít a ocitli se doslova na ulici. I přes zintenzivnění demoličních zásahů ale byli tací, kteří svůj domov nechtěli opustit navzdory tomu, že to pro ně znamenalo v podstatě přežívat v úplně nebo částečně zničených budovách. Policie byla oprávněna tyto obyvatele vykázat. Ferdi Celeb byl jeden z těch, který se v této situaci v květnu 2009 nacházel:

„Velké poděkování magistrátu,“ říká Celep, jež je nezaměstnaný. „Díky nim budu spát na ulici se svou ženou, mým novorozeným dítětem a čtyřletým dítětem. Nemáme kam jít.“⁸⁷Podobné případy jsou další ukázkou porušení práv. Paragraf 16 uvádí:

„Vystěhování by nemělo vést k tomu, že se jednotlivci stanou bezdomovci nebo zranitelnými vůči porušování jiných lidských práv. Pokud postižení nejsou schopni se sami o sebe postarat, musí smluvní strana přijmout veškerá vhodná opatření v maximální výši svých dostupných zdrojů, aby zajistila, že bude k dispozici adekvátní náhradní bydlení, přesídlení, nebo přístup k produktivní půdě, podle okolností.“⁸⁸

2.4 Sulukule 2008–2010

Rok 2008 se nesl v duchu snah o zastavení projektu z různých stran. Například ještě v roce 2007 byl Evropským centrem pro práva Romů, Helsinským občanským shromážděním a Edirnské sdružení pro výzkum romské kultury a solidarity iniciován soudní proces s cílem zrušit probíhající obnovu v Sulukule. Stížnost byla podána 31. července 2007 k Istanbulskému právnímu soudu ze strany Sulukulských obyvatel, kteří byli zastoupení advokátkou Hilal Küeye

⁸⁵ Marsch, “Unequal Citizenship,” 64.

⁸⁶ Mehmet Melih Cin a Yakup Egercioğlu, “A Critical Analysis of Urban Regeneration Projects in Turkey: Displacement of Romani Settlement Case,” *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 216, (2016): 276, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.12.037>.

⁸⁷ Uysal, “An Urban Social Movement,” 17.

⁸⁸ Marsch, “Unequal Citizenship,” 65.

spolupráci s Evropským centrem pro práva Romů.⁸⁹ Toto nebyl jediný soudní spor, který byl iniciován. Tři samostatné žaloby ze strany Komory urbanistů, Sdružení pro rozvoj romské kultury a solidarity a Komory architektů též poukazyvaly na porušování práv. Porušení práva se týkalo rozhodnutí Regionální rady pro ochranu přírody a tedy skutečnosti, že Sulukule stojí na chráněném území a výstavbou v této oblasti by byla porušena vlastnická práva. Žalobci požadovali zrušení projektu. Všechny tři žaloby byly jednomyslně přijaty a projekt byl formálně zrušen. Avšak i přes rozhodnutí soudu, samotný projekt zrušen nebyl a stále pokračoval.⁹⁰ Jak napovídá titulěk článku *İlk kez hükümete dava açacağız* (Poprvé budeme žalovat vládu) byl tento výsledek neuspokojivý.

*„Je ničení lidských životů v souladu s kentsel dönüşüm? Rozhodně jsme proti kentsel dönüşüm nebyli, ale změnilo se to v ziskovou transformaci. Někteří naši přátelé se proto chystají žalovat Magistrát Fatihu a Správu bytového rozvoje tureckého ministerstva. Poprvé v naší historii budeme žalovat vládu o odškodnění.”*⁹¹

Podstatným závěrem pro Sulukule byla návštěva komise UNESCO dne 10. 5. 2008.⁹² Téměř o dva měsíce později 6. července byla zveřejněna zpráva z návštěvy. V této zprávě je kritizován samotný zákon č. 5366 pro jeho legalizaci demolic. Městská obnova je viděna jako něco, co ohrožuje jednotu a originalitu tohoto regionu, vzhledem ke skutečnosti, že vede k radikálním změnám v městské struktuře a narušuje tradiční uspořádání romských domů, které nahrazuje vysokými budovami. V této zprávě se dále doporučuje zavést rovnováhu mezi památkovou péčí, sociálními potřebami a identitou místních komunit.⁹³ Zpráva Komise vyvolala případné naděje, že by mohla být nastolena rovnováha. Také titulěk článku *Sulukule Projesi gözden geçirilecek* (Projekt Sulukule bude přezkoumán) v deníku *Hürriyet* naznačuje naději v potencionální pozitivní změnu v projektu. Je zde uvedeno, že v souladu s doporučeními se starosta Istanbulské metropolitní obce Kadir Topbaş vyjádřil, že se stavby domů, které mají

⁸⁹ Mezi žalobci ze strany obyvatel Sulukule byl mimo jiné i Şükrü Pündük (ředitel Sdružení pro rozvoj a spolupráci v oblasti romské kultury Sulukule) a také Mehmet Asım Hallaç, který reagoval na dění v Sulukule v článkách, jež psal pro turecký deník *Bianet*. V stížnosti dále obyvatelé obviňují Obec Fatih, která projekt realizuje, a Ministerstvo kultury a cestovního ruchu, které jeho realizaci schválilo, z porušování vnitrostátních a mezinárodních zákonů, včetně turecké ústavy. Viz Foggo, “The Sulukule Affair,” 46-7.

⁹⁰ “İlk kez hükümete dava açacağız,” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 24. září 2012, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ilk-kezhukumetedava-acacagiz-372018>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

⁹¹ “İlk kez hükümete dava açacağız.”

⁹² Uysal, “An Urban Social Movement,” 20.

⁹³ Uysal, “An Urban Social Movement,” 16.

v Sulukule nově stát, přezkoumají. Avšak při příležitosti tiskové konference následně projevil zcela odlišný názor. Na dotaz od novinářů o neschválení obnovy Sulukule

ze strany Komise UNESCO odpověděl, že ze zprávy vyvozuje, že by práce měly pokračovat a v tomto ohledu tedy nepanují žádné obavy.⁹⁴ Zprávu o Sulukule připravili i akademici z univerzity London College.⁹⁵ V tuto dobu bylo mnoho skupin a organizací, které upozorňovaly na situaci v Sulukule, a také ve veřejném prostoru se místo městské obnovy začal používat výraz *gentrifikace*. Přesto však v průběhu let 2008 – 2009 docházelo k stále intenzivnějším demolicím a nucenému odchodu romských rodin ze Sulukule. V květnu byla vydána zpráva Platformy Sulukule s názvem *Report on the Impact of Sulukule Urban Renewal Project* (Zpráva o dopadu projektu městské obnovy na Sulukule). Celkový závěr této zprávy je takový, že projekt skončil procesem vysídlení obyvatel (vlastníků i nájemníků) z jejich sousedství s bezprostředním škodlivým dopadem na jejich sociální vazby a na jejich živobytí.⁹⁶ Do září 2009 byly všechny budovy v Sulukule zbourány a Romové vysídleni. Sulukule se proměnilo ve staveniště.⁹⁷

⁹⁴ “Sulukule projesi gözden geçirilecek,” *Hürriyet.com.tr* [online], 8. červenec 2008, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukuleprojesi-gozden-gecirilecek-9389280>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

⁹⁵ Uysal, “An Urban Social Movement,” 16.

⁹⁶ Sulukule Platform, “*Report on the Impact of Sulukule Urban Renewal Project*,” Istanbul (2009): 3, https://www.academia.edu/32151243/REPORT_ON_THE_IMPACT_OF_SULUKULE_URBAN_RENEWAL_PROJE.

⁹⁷ Uysal, “An Urban Social Movement,” 17.

Obr. 1- *Mahalle bugün saldırya uğradı, yıkımlar mahalleyi bitiriyor* (Sousedství bylo dnes napadeno, demolice sousedství zničily).⁹⁸

2.5 Romové a jejich práva

Romové se identifikují jako občané Turecké republiky, je to pro ně půda, která utvářela významnou část v rámci identity jejich předků, a mnozí berou v úvahu i to, že jejich předkům nabídla možnost většího bezpečí v 20. a 30. letech 20. století, kdy docházelo k výměně obyvatelstva mezi Tureckem a Řeckem. Z průzkumu, který vznikl ve spolupráci Evropského centra pro práva Romů (ERRC) s Helsinským občanským shromážděním (hCa) a Asociací pro výzkum, vývoj a solidaritu s Romy (EDROM) však vyplývá, že i když je v rámci jejich vnímání identity identifikace s Tureckem velmi důležitá, přesto se často setkávají s tím, že jim jsou odepírány nároky na mnohé ústavní záruky pro občany republiky, zachází se s nimi jako s občany druhé kategorie a jsou nuceni žít v znehodnocujících podmínkách.⁹⁹ Pro velké množství Romů je jednou ze stěžejních překážek přístupu k řadě základních práv nedostatek osobních

⁹⁸ Funda Oral, *Mahalle bugün saldırya uğradı, yıkımlar mahalleyi bitiriyor* (2008), Sulukule Günlüğü [online], <https://sulukulegunlugu.blogspot.com/2008/08/bugn-mahalle-saldrya-urad-ykmlar.html>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

⁹⁹ Marsch, "Unequal Citizenship," 55.

dokladů jako je například rodný list, dokumenty, které souvisí s přístupem ke zdravotnickým službám či pas. Dalším problémem je ale také například omezený přístup romských dětí ke vzdělání. Školní vzdělání patří v Turecku mezi základní práva všech občanů republiky. Vzhledem k finanční situaci mnohých romských rodin, které se nacházejí na okraji chudoby, je ale naplnění tohoto práva v celku nedosažitelné. Problém nepředstavují jen finance, ale také předsudky, se kterými se děti musí potýkat ze strany svých spolužáků, ale také svých vyučujících. Šikana a obtěžování romských dětí ze strany spolužáků je pro ně další z řady překážek, které jim brání v plném soustředění se na vzdělání. Vedení školy však do podobných incidentů zasahuje jen zřídka nebo vůbec.¹⁰⁰

Romským dětem není v rámci vzdělávání věnována dostatečná pozornost. Sami učitelé při různých příležitostech vyjádřili své předsudky o nevzdělanosti romských dětí či široce rozšířené přesvědčení, že romské rodiny a jejich děti nemají o vzdělání zájem.¹⁰¹ I zde můžeme vidět motiv jakéhosi začarovaného kruhu, v němž finanční problémy, chybějící podpora ze strany učitelů a vedení školy a předsudky ne-romských dětí mohou vést k nezájmu a nigramotnosti romských dětí, což pak jen nahrává stereotypům, které o nich panují. Špatná ekonomická situace pro Romy představuje jeden z hlavních existenčních problémů. Ani přístup k stálému zaměstnání není pro Romy v Turecku jednoduchou záležitostí. V mnoha případech se spíše jedná o zaměstnání dočasné a nevýhodné, v rámci kterého sice dostávají plat, ovšem neoficiálně, a z tohoto platu nejsou odváděny daně státu a ani žádné příspěvky na pojištění nebo sociální zabezpečení.¹⁰² Nedostatečné vzdělání a předsudky prakticky znemožňují přístup k pozicím ve státních službách a státní byrokracii. Najdou se však výjimky, kdy Romové zastávají pozice vysokoškolských učitelů nebo policistů. Jedná se ale často o případy, kdy svou etnicitu zatajují, aby se tak vyhnuli marginalizaci.¹⁰³ Právo na přiměřenou životní úroveň, svobodu od diskriminace v přístupu k bydlení a souvisejícím službám či právo na respektování soukromého a rodinného života, to vše je součástí základního lidského práva na bydlení. Jeho součástí je též právo na ochranu před nuceným vystěhováním a poskytnutí náhradního ubytování. V dalších kapitolách bude více zřejmé, že toto právo je v rámci jevu *kentsel dönüŝüm* v celku nepodstatným. Jeho funkčnost v praxi si pak tedy zejména obyvatelé čtvrti Sulukule měli možnost ověřit.

¹⁰⁰ Marsch, "Unequal Citizenship," 59.

¹⁰¹ Marsch, "Unequal Citizenship," 58.

¹⁰² Marsch, "Unequal Citizenship," 59

¹⁰³ Selin Önen, "Citizenship Rights of Gypsies in Turkey: Roma and Dom Communities," *Middle Eastern Studies* 49, no.4 (2013): 612, <https://doi.org/10.1080/00263206.2013.798310>.

Obr. 2 - 26 Kasım 2011 (26. listopad 2011).¹⁰⁴

Na druhou stranu si Turecko uvědomovalo, že je v jeho zájmu více se zajímat o zlepšení situace romské komunity v zemi. Přičemž například zpráva Evropské komise z roku 2001 zmiňuje pokrok Turecka, kdy za předešlý rok došlo k pozitivnímu vývoji v zacházení s Romy. Jako příklad uvádí zákaz prodeje oficiální knihy vydané Ministerstvem kultury v Turecku, jež obsahovala vůči tureckým Romům urážlivé a znehodnocující výrazy.¹⁰⁵ Dále byl Ministerstvem školství vydán dokument, který nařídil eliminaci hanlivých slov používaných v definicích Romů ve slovnících vydaných Ministerstvem školství, a tedy aby došlo k nápravě ve všech oficiálních slovnících. Postupem času vzešla iniciativa i z řad samotných Romů a došlo ke vzniku a rozvoji romských organizací. Romové se začali v 90. letech čteněji sdružovat a organizovat. V roce 1996 byla založena Asociace izmirských Romů, která byla historicky vůbec prvním romským sdružením, dále v roce 2002 vznikla Národní romská konfederace a v roce 2004 Asociace edirnských Romů.

¹⁰⁴ Nejla Osseiran, *Sulukule* (2011), *Sulukule Günlüğü* [online], [SULUKULE GÜNLÜĞÜ: 26 Kasım 2011 \(sulukulegunlugu.blogspot.com.\)](http://SULUKULE_GÜNLÜĞÜ: 26 Kasım 2011 (sulukulegunlugu.blogspot.com.)) (navštíveno 20. prosinec 2023).

¹⁰⁵ Suat Kolukirik and Şule Toktaş, "Turkey's Roma: Political Participation and Organization," *Middle Eastern Studies* 43, no. 5 (2007): 763, <https://doi.org/10.1080/00263200701422675>.

V roce 2000 se Turecko celkově vydalo směrem k přistoupení k Evropské Unii.¹⁰⁶ Kromě reforem byly přijaty i nové zákony, bylo umožněno zakládat sdružení na kulturním a etnickém základě a větší svoboda se dotkla i fungování nevládních organizací. V roce 2005 existovalo v Turecku 12 romských sdružení.¹⁰⁷ Avšak jak vyplývá z práce *Turkey's Roma: Political Participation and Organization* (Turečtí Romové: účast a organizace), která se tématu romských sdružení přímo věnuje, sdružení se nedokázala shodnout na jednotném postupu. Všechny se od sebe navzájem lišily, ať už následováním různých principů, nebo svými organizačními strukturami.

„Uznává se, že Romové jsou nehomogenní sociokulturní jednotkou, která je hierarchicky strukturována na jiné taxonomické úrovni. V podobném duchu tento výzkum ukázal, že největší překážkou pro organizaci tureckých Romů je nedostatek společného postoje nebo jednoty mezi nimi. Podle slov předsedy Izmirského romského sdružení: problémy nelze vyřešit pouze individuálním úsilím.“¹⁰⁸

¹⁰⁶ Turecko uzákonilo několik reforem a v roce 2000 vykazovalo stálý pokrok směrem k přistoupení k EU. Teprve po těchto reformách v právní, politické a ekonomické oblasti se mělo za to, že Turecko splnilo kodaňská kritéria (stabilita institucí zaručujících demokracii, lidská práva a respektování a ochranu menšin), a jednání o jeho členství v EU byla zahájena 3. října 2005. Viz Kolukirik a Toktaş, “Turkey’s Roma,” 774.

¹⁰⁷ Kolukirik and Toktaş, “Turkey’s Roma,” 775.

¹⁰⁸ Kolukirik and Toktaş, “Turkey’s Roma,” 774.

3. Jak o dění v Sulukule referovala média

V poslední kapitole se práce zaměří na téma, jak o případu Sulukule reportovala turecká média. Pro představu, jak byla v průběhu projektu ze strany médií informována veřejnost, jsem zvolila novinové články v elektronické podobě médií, které se řadí v Turecku k nejčtenějším, a tedy noviny *Cumhuriyet*, *Hürriyet* a novinový portál *Bianet*. Tato média byla vybrána na základě jejich zaměření tak, aby byla zastoupena média opoziční (*Cumhuriyet*), mainstreamová (*Hürriyet*) a alternativní (*Bianet*). Články jednotlivých deníků jsem hledala v rámci jejich internetových portálů za pomoci hesla Sulukule, Sulukule – TOKİ a Sulukule – *kentsel dönüşüm*. Ke každému ze zmíněných médií bylo vybráno šest článků tak, aby pokryly období mezi lety 2007 – 2009, kdy v Sulukule docházelo k nejrozsáhlejším demolicím. A zároveň byly tyto články vybrány tak, aby zodpověděly otázky, jež jsou pro tuto práci stěžejní: Jak byla tamní romská komunita zasažena, jaké možnosti obrany měla k dispozici a zdali zde došlo k porušení lidských práv. Jak bude později zřejmé, jednotlivé články a zejména respondenti, kteří ve člancích figurují, na tyto otázky vrhají jasnější světlo.

Cílem této části je také pozorovat a prostřednictvím článků analyzovat, jakým způsobem o projektu obnovy čtvrti Sulukule daná média referují, a tedy jaké informace a konečný obraz o situaci předkládají svým čtenářům.

3.2 Cumhuriyet

Titulek prvního článku z internetového portálu deníku *Cumhuriyet*¹⁰⁹ *Sulukule „AKPkule“ oldu* (Sulukule se stalo „AKPkule“) pomocí slovní hříčky poukazuje na čtvrť Sulukule, která se stala „místem AKP“. Tehdejší kandidát strany CHP na starostu obce Fatih Can Özyedierler odkazuje na členy AKP a osoby, které jsou s nimi úzce spojeny, a pro které měla být údajně městská obnova Sulukule velmi výhodná, protože si za příznivé ceny koupili nemovitosti, jež byly postaveny na ruinách někdejší čtvrti.

¹⁰⁹ *Cumhuriyet* (Republika) se začal v Turecku vydávat 7. května 1924. Jedná se tak o jeden z nejstarších a nejvlivnějších tureckých deníků. Podnětem pro jeho vznik bylo období po vyhlášení Turecké republiky v roce 1923, kdy byla potřeba společnosti vštípit nové myšlenky, ale ke změnám nedocházelo s takovou rychlostí, jak se předpokládalo. A tak vznikl nápad, jak tento proces urychlit pomocí tohoto deníku. Úkol založit tyto noviny připadl Yunusovi Nadimu, který již deníkem *Yeni Gün* (Nový Den) podporoval národní hnutí odporu během války za nezávislost. Na vzniku *Cumhuriyetu* měl také podíl první prezident Turecké republiky Mustafa Kemal Atatürk. Viz Ayşe Elif Emre Kaya, “Cumhuriyet Gazetesi’nin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi,” *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 39 (2010): 76.

„Özyedierler vysvětlil, že mnoho byrokratů a politiků AKP mělo z nájmu prospěch, a řekl, že občané byli nuceni opustit své domovy, místo toho byly postaveny domy za biliony dolarů a tyto domy si mezi sebou členové AKP rozdělili.“¹¹⁰

Je zde i prostor pro vyjádření tehdejšího starosty obce Fatih Mustafy Demira, který tvrzení o přístupu k výhodám odmítnul a uvedl, že Özyedierlerova tvrzení podle jeho názoru neodrážejí fakta.

Druhý článek *AGFE'nin İstanbul raporu* (Istanbulská zpráva AGFE) odkazuje na konferenci, která se konala v Istanbulu. Yves Cabannes, předseda Poradního výboru OSN pro nucené evakuace z přírodních stanovišť, procházel Sulukule a zkoumal ho v rámci *kentsel dönüşüm*. Na konferenci oznámil, že zpráva bude následně předložena OSN. Zpráva odhaluje pozadí nucených vystěhování v Istanbulu a ukazuje roli TOKİ a obcí v této problematice.

Třetí článek deníku *Cumhuriyet Sulukule'de kentsel dönüşüm rantı* (Pronájem proměny města v Sulukule) odkazuje na zprávy korespondentky Guardianu Constanze Letsch, které se zaměřila na obnovu probíhající v Sulukule, život Romů a na téma nájemného v této oblasti. Reportérka Guardianu připomíná stěžejní roky projektu, a to rok 2005, kdy se projekt z teoretického rámce přenesl do praxe, dále rok 2008, kdy započaly velmi rozsáhlé demolice domů ve čtvrti, a to i přes varování ze strany UNESCO. V období kolem roku 2009 již mělo být na místě postaveno 640 vil v „osmanském stylu“. Naráží se zde tedy i na obchodní praktiky, které měl na místní obyvatele aplikovat magistrát, v jejichž rámci bylo 3400 Romů nuceno prodat své domy za 500 TL za metr čtvereční, zatímco nové domy postavené na jejich místě se prodávaly za 3500–4000 TL za metr čtvereční. K této skutečnosti se v článku vyjadřuje prezident sdružení Sulukule pro rozvoj a solidaritu romské kultury.

„Stejně od samého počátku nebyla cílem tohoto projektu obnova města, ale získání příjmů a odstranění Romů z centra města.“¹¹¹

Prostor zde dostává i Sami Zogun, který v Sulukule žil 40 let a byl jedním z těch, kteří se přestěhovali do vzdáleného *Taşoluku*. Denně tak jezdil hodinu a půl z *Taşoluku* do centra, což

¹¹⁰ „Sulukule AKP kule oldu,” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 19. březen 2009, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sulukule-akpkule-oldu-49846>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

¹¹¹ „Sulukule'de kentsel dönüşüm rantı,” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 10. listopad 2011, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sulukulede-kentsel-donusum-ranti-297090>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

způsobilo vyšší výdaje nejen za dopravu, ale také za nájem a účty, což nakonec donutilo jeho syna, aby prodal svůj vlastní dům a pomohl otci platit potřebné výdaje.

„Kdyby to byl můj dům, neprodal bych hřebík. Pro mě byl náš dřevěný dům jako ráj. Nové domy TOKİ vypadají jako zlatá klec. Žádný život, není zde vůbec co dělat.“¹¹²

Hlavním tématem čtvrtého článku *Sulukule projesine 13 gün kala iptal* (Zrušení 13 dní před projektem Sulukule) je výsledek soudního sporu, v rámci kterého byly podány tři samostatné žaloby Istanbulskou komorou architektů, Komorou urbanistů a Sdružením pro rozvoj a solidaritu romské kultury. Žaloby poukazovaly na to, že vzhledem k tomu, že bylo rozhodnuto o Sulukule jako o chráněném území, toto rozhodnutí bylo plánovaným projektem porušeno. Soud žaloby přijal a projekt revitalizace Sulukule byl zrušen. Nicméně v té době už na místě stály nové domy a mělo také probíhat losování o jejich přidělení novým majitelům.¹¹³

Z článku od spisovatelky a novinářky Şükran Soner s názvem *İktidarlarının AnıtUcubesi: Sulukule* (Pomník jejich moci: Sulukule) vyplývá, že situace je pro nyní již bývalé obyvatele Sulukule velmi tíživá. Je zde velmi patrná kritika samotného projektu Sulukule. Na samém začátku článku ve spojitosti se zbouráním památníku v Karsu, jehož autorem byl turecký sochař Mehmet Aksoy, je zmíněno, že se Turecko dostává do stavu, kdy nechává ničit sochy jako Taliban. Stejně jako Sulukule označil Erdoğan také tento památník za zřůdnost. V článku je patrná otevřená kritika systému, ve kterém dochází k ničení historických památek.

„Přijďte se podívat na skutečnou zřůdnost, kterou vláda vytvořila ničením historie, masakrováním estetiky, pácháním bezpočtu zločinů najednou a chamtivostí po nájemném v oblasti Istanbulu, která se stala památkou historie a nedotknutelnou chráněnou oblastí!“¹¹⁴

Článek z 20. 8. 2012 s názvem *AKP'den tarihe kazma, yeşile beton* (Kopání do historie od AKP, beton pro zeleň) upozorňuje na praktiky vlády AKP, které ohrožují přírodu a proměnily Istanbul ve zdroj příjmů z nájmu. Je zde uvedeno několik ploch a staveb, které jsou také součástí *kentsel dönüşüm*. V článku není vynechán ani případ Sulukule.

¹¹² “Sulukule’de kentsel dönüşüm rantı.”

¹¹³ Sulukule projesine 13 gün.

¹¹⁴ Şükran Soner, “İktidarlarının AnıtUcubesi: Sulukule,” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 14. červen 2012, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sukran-soner/iktidarlarinin-anitucubesi-sulukule-350012>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

3.3 Hürriyet

První článek deníku *Hürriyet*¹¹⁵ *Sulukule'de neler oluyor* (Co se děje v Sulukule) informuje o tom, jak projekt začal a co se v této čtvrti dále chystá. Článek byl napsán v roce 2008, kdy se zde začalo s četnými demolicemi obytných domů. Autorka Gila Benyamor si klade řečnické otázky, kterými zároveň upozorňuje na zvláštnosti a nedostatky projektu. Za zvláštnost označuje výrok tehdy ještě tureckého premiéra Recepta Tayyipa Erdoğan. O to, co se děje v Sulukule, se autorka začala zajímat mnohem více právě v návaznosti na Erdoğanův výrok, kdy čtvrt Sulukule označil za „monstrum“. K tomuto výroku ještě dodal:

*„Ti, kteří Sulukule neznají, ti, kteří tam nešli a neviděli, mluví o projektu obnovy města zvláště“*¹¹⁶

Autorka se dále ptá: *„Co je to za logiku vytrhnout Romy se svobodnou duší z jejich vlastního prostředí a umístit je do TOKI domů?“*¹¹⁷

Do centra pozornosti jsou zde stavěny zejména nedostatky projektu a ke konci je na čtenáře přenesená tíha vzpomínky člena Monitorovacího výboru UNESCO Prof. Dr. Cavata Erdera, který Sulukule navštívil:

*„Stále mám před očima to, jak staré ženy pláčou. Mají na domech červený kříž. Ten nápis znamená, že jejich dům bude zbořen. Viděl jsem projekty „obnovy měst“ v některých evropských městech. V žádném z nich nebyli obyvatelé těchto čtvrtí vykořeneáni. Naopak. Renovační projekty byly vytvořeny s ohledem na ně. Pokud má být Sulukule zachráněna před tím, aby se stala „monstrem“, jak ji nazývá premiér, nemohlo by se to udělat způsobem, který by zohlednil obyvatele Sulukule?“*¹¹⁸

Gatlif, Sulukule'de davul çaldı (Gatlif, hrál na bicí v Sulukule), článek ze dne 15. 4. 2008, informuje o přítomnosti romského režiséra Tonyho Gatlifa v Istanbulu, kde se konal 27. ročník Mezinárodního filmového festivalu a Gatlif byl jedním z členů poroty. Během jeho návštěvy

¹¹⁵ Noviny *Hürriyet* (Svoboda) začaly vycházet 1. května 1948 a byly založeny Sedatem Semavim. Na samém počátku svého vzniku daly najevo, že to budou noviny inovativní a také objektivní. V roce 1994 koupila noviny *Hürriyet* společnost Doğan. Identitu deníku utvářely dvě hlavní myšlenky. Jedna z nich se utváří na ose Atatürkova nacionalismu a sekularismu. Druhá je patrná v přijetí kulturní modernizace, která je jednou z voleb na cestě k westernizaci. Viz Yusuf Özkır, „Hürriyet Gazetesi'nin kimliği,” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no 3 (2013): 6.

¹¹⁶ Gila Benmayor, „Sulukule'de neler oluyor?” *Hürriyet.com.tr* [online], 30. březen 2008, <https://www.hurriyet.com.tr/sulukule-de-neler-oluyor-8570808>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

¹¹⁷ Benmayor, „Sulukule'de neler oluyor?”

¹¹⁸ Benmayor, „Sulukule'de neler oluyor?”

pokračují demolice v Sulukule. Když se o nich režisér dozvěděl, vydal se do čtvrti Sulukule navštívit místní romské obyvatelstvo. Režisér úspěšných filmů o Romech se dále vyjádřil k městské obnově, která v devadesátých letech probíhala také v Rumunsko a Španělsku a způsobila zde vystěhování tisíce Romů. Další důsledky tamější městské obnovy shrnul takto:

„Zvýšila se nezaměstnanost a nemoci. Pokud náhle narušíte řád tohoto lidu, jehož příbuzenské, přátelské a sousedské vztahy jsou velmi silné, je zřejmé, že později nastanou větší problémy.“¹¹⁹

V Sulukule promluvil k místním Romům, vyslechl si jejich problémy, a nakonec si s nimi i zatančil. Ke zde probíhající obnově se vyjádřil tak, že jeho cílem není kritizovat příslušné orgány, ale naléhá na hlavní strůjce projektu, aby byli „humánní“.

V článku *Sulukule projesi gözden geçirilecek* starosta Istanbulské metropolitní samosprávy Kadir Topbaş vzbudil vlnu naděje, když uvedl, že stavby, jež mají být v sulukule postaveny, budou příslušnými orgány přehodnoceny, vzhledem k doporučení ze strany UNESCO. Když byl pak na konferenci novináři konfrontován s tím, že UNESCO projekt na revitalizaci Sulukule neschválilo, vyjádřil se, že ze zprávy vyvozuje, že práce by měly pokračovat bez přerušení, a že se úřady kvůli této zprávě nijak neznepokojují.¹²⁰

V čtvrtém článku *Sulukule yüzünden hüüngür hüüngür ağladım* (Kvůli Sulukule jsem velmi plakal) Prezident TOKİ Erdoğan Bayraktar vyjadřuje, jak je velice zarmoucen protesty nevládních organizací proti projektům *kentsel dönüşüm*.

Sulukule'de temel atıldı (Průlom v Sulukule) I v tomto článku, který vyšel ani ne měsíc po tom předešlém, se Platforma Sulukule ptá, proč obec Fatih nevyhověla závěrečné zprávě Archeologického muzea a rozhodnutí Rady pro ochranu přírody. Starosta obce Fatih Mustafa Demir uvedl, že ať už se jedná o projekt nebo samostatný dům na historickém poloostrově, je povinné to provést pod dohledem archeologie:

„Zatím nebyly nalezeny žádné nálezy. Nejedná se o archeologické naleziště. Vykopávky byly prováděny ručně a klesaly do hloubky 5 metrů.“¹²¹

¹¹⁹ “Gatlif, Sulukule’de davul çaldı,” *Hürriyet.com.tr* [online], 15. duben 2008, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gatlifsulukulede-davul-caldi-8708307>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

¹²⁰ “Sulukule projesi gözden geçirilecek.”

¹²¹ Mustafa Küçük, “Sulukule’de temel atıldı,” *Hürriyet.com.tr* [online], 6. Květen 2010, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukulede-temel-atildi-14643050>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Demir dále uvedl, že do projektu renovace zahrnuli oblast 13 tisíc metrů čtverečních patřící obci Fatih:

„Setkali jsme se s lidmi, kteří zde žijí kolektivně i individuálně. Vyslechli jsme si jejich myšlenky. S ohledem na tyto skutečnosti jsme projekt devatenáctkrát změnili.“

Demir uvedl, že jejich primárním cílem je ochrana historických a kulturních artefaktů, zlepšení životních podmínek lidí v regionu a zajištění jejich integrace s obyvateli města:

„Naším snem je být vzorem proti zlu, které se na historickém poloostrově provádí již 50 let. Pokud majitelé nemovitostí chtějí, koupí domy zde, pokud ne, budou mít právo využívat jejich domy v jiných čtvrtích TOKİ.“¹²²

I zde máme autentickou výpověď obyvatele přímo ze Sulukule, který ale oproti většině svých sousedů vidí celou situaci jinak. Dvaapadesátiletý muž uvedl, že jeho rodina žije v Sulukule již po 300 let a těší se, že díky projektu bude mít krásný dům.

„Jsem velmi šťastný. Není možné nebýt spokojeni s takovým projektem. Dostávám pomoc s pronájmem každý měsíc. Až bude dům, ve kterém bydlím, dokončen, budu muset za 180 měsíců zaplatit 37 tisíc lir. To budu mít těžké zaplatit. Čekáme na pomoc od našeho premiéra Recep Tayyipa Erdoğan a našeho starosty Mustafy Demira. Jinak budeme muset opustit naši vlast. Jinými slovy, budeme ji muset prodat. Pokud se stát bude chovat jako náš otec, zůstaneme tady.“¹²³

V článku z roku 2012 *Sulukule şu an rüya gibi* (Sulukule je nyní jako sen) se nachází informace, že starosta Fatihu Mustafa Demir předkládá projekt Sulukule Státní radě. Na tiskové konferenci v Sulukule den předtím uvedl, že rozhodnutí Istanbulského 4. správního soudu ohledně zrušení předběžného projektu, které bylo oznámeno 11. června, bylo chybné. Dále dodal:

„Do 11. července zahájíme soudní proces a využijeme svých zákonných práv. Demolice není na pořadu dne. Práce probíhají nejen v Sulukule, ale i v mnoha částech Fatihu. V Ayvansaray, Fener – Balat a Süleymaniye demolice pokračují pořádáním setkání s veřejností. Pokračujeme v cestě vyvlastňováním míst, kde se nám nedaří vyjednávat.“

Na adresu Sulukule se Demir vyjádřil takto:

¹²² Küçük, “Sulukule’de temel atıldı.”

¹²³ Küçük, “Sulukule’de temel atıldı.”

„Při pohledu na starý stav Sulukule se mi o jeho současném stavu ani nesnilo. Projekt je mimořádně úspěšný, pokud jde o občanská a urbanizační práva.“¹²⁴

V rozporu s tvrzením o mimořádně úspěšném projektu však článek také odkazuje na akci, kdy se před stavenišťem v Sulukule se shromáždila skupina lidí, kteří ukazovali v rukou list vlastnictví, protestovali s transparenty a skandovali “Chceme naše domy”.

3.4 Bianet

V alternativním médiu *Bianet*¹²⁵, které projekt Sulukule sledovalo od jeho počátků, je patrné, že kromě projektu samotného se články *Bianetu* zaměřují zejména na to, jak události prožívají místní obyvatelé.

Článek s titulkem *Sulukulenin bin yıllık sakinleri* (Tisíce let obyvatel Sulukule) napsal pro *Bianet* v roce 2005, tedy zcela na začátku projektu, architekt Korhan Gümüş, který bydlel v blízkosti romské čtvrti, přičemž zde upozorňuje na dva zcela odlišné světy.

„Na jedné straně střední třída, která tvoří „istanbulskou mozaiku“ a bydlí v moderních bytech, na druhé straně chudí cikáni, kteří do této mozaiky nikdy nebyli zařazeni a bydlí v kasárnách.“¹²⁶

Dva světy, které se v podstatě ani nestřetávají, protože se Romové chovali velmi opatrně, aby v sousedství panoval klid a ticho. Možná již věděli, že jednou přijde to, o čem se mohli jen v duchu domnívat.

„Ale at' se snažili sebevíc, jednoho dne se stala očekávaná věc. Realizací těchto moderních stavebních projektů banka udělala poslední krok a začala magistrát „čistit čtvrt' od Cikánů“.

¹²⁴ Fatma Aksu, “Sulukule şu an rüya gibi,” *Hürriyet.com.tr* [online], 20. červen 2012, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukule-su-an-ruya-gibi-20799535>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

¹²⁵ *Bağımsız İletişim Ağı* (Nezávislá komunikační síť) patří mezi nezávislá alternativní turecká média. Jeho založení roku 1997 je výsledkem společného úsilí komunikační nadace Inter PressService (IPS), Svazu komor tureckých inženýrů a architektů a Turecké lékařské asociace. *Bianet* si kladl při svém vzniku za cíl *„posílit místní média jako nástroj pro vyjádření občanské společnosti a také zajistit, aby se místní média dokázala postavit na vlastní nohy tváří v tvář ekonomickým, politickým a právním výzvam.“* V roce 2000 vznikl také internetový portál novin - *bianet.org*. Viz Tezcan Özkan Kutlu and Onur Bekiroğlu, “Türkiye’de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği: Bianet Örneğinde Kentsel Dönüşüm Projesiyle İlgili Haberlerin Analizi,” *Selçuk İletişim* 6, no 2 (2013): 258.

¹²⁶ Korhan Gümüş, “Sulukulenin Bin Yıllık Sakinleri,” *Bianet.org* [online], 10. prosinec 2005, <https://www.bianet.org/bianet/toplum/71332-sulukulenin-bin-yillik-sakinleri>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

*Jednoho dne přijely nákladáky, dělníci a obecní demoliční týmy a zbořili domy Cikánů. Nepomáhal jejich odpor, prosení, pláč. Obyvatele bytů to nepřekvapilo. Cikáni byli přece zvyklí na pronásledování.*¹²⁷

Autor v článku používá pro Romy výraz „Çingene“, který má v turečtině stejný význam jako v češtině slovo „Cikán“, což zde nemá nutně negativní konotaci, ale odkazuje tím na zahájení projektu, jež zahrnuje demolice a chce „Cikány“ odehnat pryč, přičemž se projekt odvolává na to, „co jsou zač“. S ohledem na předešlé články, zde bylo poprvé možné najít pojem *mutenalaştırma* (gentrifikace).

Autor článku *Kentsel dönüşüm yoksulları hedef alıyor* (Městská obnova cílí na chudé) Asım Hallaç sám ze Sulukule pochází a byl zde obchodníkem s potravinami a pro *Bianet* psal o událostech v Sulukule. Autor je s prostředím tedy velmi úzce spojený, což bylo, jak předpokládám, i hlavním důvodem, proč zde dostal prostor, aby pravidelně přímo z „místa dění“ čtenářům předával své poznatky a dojmy. Jak již z názvu článku vyplývá, hlavním tématem je *kentsel dönüşüm*. Na článku se podílela i aktivistka Hacer Foggo.

„Své projekty neaplikuje na luxusní oblasti, kde žijí vzdělaní lidé, vlastníci kapitálů, ale na chudá předměstí jako je to naše.“¹²⁸

Rok 2008 znamenal pro Sulukule začátky demolic. Článek *Fatih belediyesi Sulukule’de yıkıma yaşladı* (Obec Fatih zahájila demolici v Sulukule) informuje o demolici devíti domů ve čtvrti, které proběhly v rámci *kentsel dönüşüm*. Zmiňuje se zde, že během toho, co *Bianet* tuto zprávu pro čtenáře zpracovává, demolice domů, které byly toho rána evakuovány, stále pokračují. Je zde i vyjádření Şükrü Pündüka.

„Zatímco právní proces stále probíhá, na jakém základě zahájili demolici? Žijí zde lidé. Pokud padne rozhodnutí o zastavení projektu, jak budou tyto demolice účtovat?“

V článku *Projeyi Sulukuleliler için yaparsanız size teşekkür ederiz* (Budeme vám vděční, pokud uděláte projekt pro obyvatele Sulukule) se, podobně jako autorka v deníku *Hürriyet*, která se

¹²⁷ Gümüş, „Sulukulenin Bin Yıllık Sakinleri.”

¹²⁸ M. Asım Hallaç, „Kentsel Dönüşüm Yoksulları Hedef Alıyor,” *Bianet.org* [online], 24. březen 2007, <https://www.bianet.org/bianet/toplum/93755-kentsel-donusum-yoksullari-hedef-aliyor>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

ostře vymezila proti výroku tehdejšího tureckého premiéra Erdoğana, k tomuto prohlášení vyjadřuje zejména platforma Sulukule, která přímo prostřednictvím článku na tento výrok reaguje takto:

„Zrůdnost Sulukule vznikla díky ničení pracovišť, ničení ekonomiky života, mlácení lidí hadicemi, vlácením lidí po ulicích a jejich mlácením hadicemi, doháněním žen k pohlavním chorobám, rozbíjením hudebních nástrojů na ulicích a odsuzováním dětí k vyrůstání uprostřed tohoto násilí, vážený pane premiére!“¹²⁹

Článek *Romanlar Sulukule'de yıkımın iptali için dava açtı* (Romové podávají žalobu na zrušení demolice v Sulukule) informuje o skutečnosti, že Romové spolu s ochránci práv Romů podali žalobu na městskou obnovu iniciovanou obcí Fatih. I přes rozhodnutí Druhého správního soudu o zastavení provádění územního plánu ze dne 8. 11. 2007 ale demolice pokračují. Pozornost je zde upřena tedy nejen na porušení soudního rozhodnutí, ale celkově na projekt jako takový.

„Podle žalobců je projekt v rozporu s různými zákony, včetně ústavy, zákona č. 2863 o ochraně kulturních a přírodních statků, zákona č. 5366 o obnově, ochraně a využití opotřebovaného historického a kulturního nemovitého majetku, zákona č. 5536 Zákon o vyvlastnění, obecní právo a právo správního soudnictví.“¹³⁰

I u článku *Belediye sözünü tutmadı, Sulukule çocuk atölyesini yıktı* (Obec porušila slib a zbourala dětskou dílnu Sulukule) je již z názvu patrné, na co se bude článek zaměřovat. Informuje o dětské dílně, která fungovala za účelem pomoci dětem překonat trauma z demolic ve čtvrti Sulukule, která byla v roce 2009 již téměř zdemolována. Děti zde navštěvovaly hodiny malby, hudby a také dramatu.

¹²⁹ “Projeyi Sulukuleliler İçin Yaparsanız Size Teşekkür Ederiz,” *Bianet.org* [online], 8. březen 2008, <https://bianet.org/haber/projeyi-sulukuleliler-icin-yaparsanız-size-tesekkur-ederiz-105742>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

¹³⁰ “Romanlar Sulukule'de Yıkımın İptali İçin Dava Açtı,” *Bianet.org* [online], 17. září 2008, <https://www.bianet.org/bianet/toplum/104225-romanlar-sulukule-de-yikimin-iptali-icin-dava-acti>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

3.5 Shrnutí

Články deníku *Cumhuriyet* čtenáře informují tak, aby získal základní informace o tématu, a zároveň nechává na něm samotném, jaký názor si posléze v rámci tématu obnovy Sulukule vytvoří. Je zde dán prostor všem zúčastněným, v člancích se vyváženě střídají autentické rozhovory s místními obyvateli, odborníky na danou problematiku i vyjádření samotných aktérů projektu, například starosty Obce Fatih. V člancích je kritika ohledně obnovy v Sulukule přímá i skrytá mezi řádky. Není zde podle mého názoru stoprocentně jednoznačné, na čí stranu se *Cumhuriyet* přiklání, například tak, jak je to velmi zjevné již na první pohled v člancích *Bianetu*. Nicméně zde převládá negativní úhel pohledu a kritika procesu revitalizace Sulukule jako například v článku *Sulukule'de kentsel dönüşüm rantı*, kde korespondentka Guardianu Constanze Letsch kritizuje „alternativní“ bydlení, které navrhlo TOKİ. Ke konci autorka hodnotí snahy projektů v rámci *kentsel dönüşüm* jako jev, který usiluje o obnovu měst s cílem chránit obyvatele před přírodními katastrofami, ale který ve skutečnosti zvyšuje počet lidí, kteří nemají kam jít, ztrácejí svou práci a také sociální vazby ve svých vlastních čtvrtích.¹³¹

I deník *Hürriyet* dává prostor všem stranám, tedy autoritám, obyvatelům Sulukule i Platformě Sulukule. Zajímavý je například článek čtyři, kde nacházíme doznání prezidenta TOKİ Erdoğana Bayraktara, který v důsledku protestů a kritiky ze strany nevládních organizací, že ničí kulturu a vysídluje obyvatele.

„V noci jsem plakal. Lidé nám bránili ve vstupu na staveniště, ale já jsem šel a setkal se s nimi. Dokonce i v Bruselu postavili incident v Sulukule před představitele státu. Chceme, aby děti mohly ráno vstávat a umýt si obličej teplou vodou, chodit do školy a mít k dispozici zdravotní středisko. Nikomu jsme tam nekřivdili.“¹³²

Článek na toto téma se objevuje i v rámci *Bianetu TOKİ başkanı ağlamışsa da Sulukule'ye ağlamamıştı* (Kdyby prezident TOKİ plakal, neplakal pro Sulukule). Na konto výroku Bayraktara v podobném znění uvedeném výše nám tento článek nabízí i pohled z druhé strany, a tedy přímo ze strany obyvatel Sulukule.

¹³¹ „Sulukule'de kentsel dönüşüm rantı.”

¹³² „Sulukule yüzünden hüngür hüngür ağladım,” *Hürriyet.com.tr* [online], 8. červenec 2008, 4. červen 2009, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukule-yuzunden-hungur-hungur-agladim-11787792>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

„Nevěříme, že by člověk, který říkal že „slumy jsou místem prostituce, hazardu a drog“, mohl po zbourání Sulukule plakat.“¹³³

Podobný pohled na Bayraktarův výrok sdílí i Şükrü Pündük, předseda Sdružení pro rozvoj romské kultury a solidaritu v Sulukule. Dále se v článku vyjádřila i aktivistka Hacer Foggo.

„Z nějakého důvodu pláčou, až když je po všem a Sulukule je srovnána se zemí jako pole. Z jeho slov je patrné, že nepláčou pro lid Sulukule.“¹³⁴

V rámci internetového portálu *Bianet* je již po přečtení titulku článků zřejmé, že se články ohledně průběhu revitalizace v Sulukule vzhledem k tomu, jaký měl proces vliv na místní romskou komunitu, budou zaměřovat zejména na jejich úhel pohledu. Zajímavostí oproti předešlým dvou deníkům je, že autorem několika článků je jeden ze Sulukulských obyvatel. Články v tomto prostoru jsou v celku velmi přímé a otevřeně kritizují projekt Sulukule spolu s autoritami, které se na něm podílely. Tento jednoznačný postoj ale není pravděpodobně ani moc překvapivý vzhledem k filozofii deníku zaměřujícího se na lidská práva. Velký prostor pro vyjádření v člancích má tak Platforma Sulukule i samotní obyvatelé, kteří sdělují své životní příběhy. Oproti předešlým deníkům zde není moc prostoru pro vyjádření autorit, jež se na projektu podílely, ale vyskytly se zde, hned na něj převážně negativně reaguje buď někdo z aktivistů, nebo samotný autor článku. Ke čtyřem článkům u *Bianetu* jsou připojené fotografie, které článkům dodávají autenticitu. Deník *Hürriyet* má též u svých článků fotografie. Deník *Cumhuriyet* nemá fotografie ani u jednoho z článků. I když se fotografie z místa nemusí zdát až tak důležitým aspektem, dodávají zprávám mnohem větší naléhavost a vyvolají v člověku emoce, což bude zejména v případě *Bianetu* jedním z hlavních záměrů. Všechna tři média reagovala na aktuální dění v Sulukule. V tomto období podávala vybraná média informace o průběhu projektu, ať už se jednalo o průběh demolic domů, jak se kdo k projektu vyjádřil, nebo jaký měl projekt dopad na místní obyvatele. Ve všech třech médiích, ať už v menším nebo ve větším měřítku, se několikrát objevila kritika revitalizace v romské čtvrti. V některých člancích

¹³³ Ayşe Gökçe Susam, „TOKİ Başkanı Ağlamışsa da Sulukule'ye Ağlamamıştır,” *Bianet.org* [online], 8 červen 2009, <https://www.bianet.org/bianet/toplum/115056-toki-baskani-aglamissa-da-sulukule-ye-aglamamistir>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

se negativně skloňovalo jméno Recepta Tayyipa Erdoğan, zejména v souvislosti s jeho výrokem, v němž Sulukule nazval „monstrem“.

Kritice se nevyhnula ani strana AKP, jejíž členové či jejich blízké okolí, měli z projektu „profitovat“ o čemž se psalo jak v deníku *Hürriyet*, tak v nezávislém deníku *Bianet*. Můžeme tím pádem pozorovat, že média nebyla pod tlakem státního aparátu a spíše než že by měla pozitivní ódy na projekt a jeho výsledek tomu bylo přesně naopak. V žádném článku jsem nenašla negativní postoj vůči romským obyvatelům Sulukule v souvislosti s tím, že byla čtvrť v minulosti například několikrát označována za místo, které mělo co dočinění s prostitucí a drogami. Postoj vůči Romům byl v člancích s ohledem na okolnosti, které je ze čtvrti vyhnaly, sympatizující.

Závěr

Sulukule bylo nejvýznamnější romskou čtvrtí v Turecku. Místo, kde kdysi proudil život, se však po rozhodnutí místních autorit o zahájení revitalizačního procesu stalo spíše stínem své živoucí minulosti. Avšak stav, v jakém se čtvrť nacházela při zahájení projektu *kentsel dönüşüm*, přetrvával již od 90. let 20. století, a to v důsledku uzavření „zábavních domů“ Metropolitním magistrátem v Istanbulu. V minulosti bylo provozování zábavních domů úspěšným modelem pro ekonomickou prosperitu čtvrti, jež podporovala i návštěvnost turistů. Pro místní obyvatele tedy představovaly velmi důležitý zdroj příjmu a rozhodnutí o jejich uzavření znamenalo strmý ekonomický a celkový úpadek čtvrti.

V roce 2005 bylo místními autoritami Sulukule vybráno pro revitalizační projekt, jenž je v Turecku označován jako *kentsel dönüşüm*. *Kentsel dönüşüm* je ale jevem, který je poháněn zejména vidinou zisku. Častou argumentací pro zahájení obnovy je včasná ochrana před přírodními katastrofami a ochrana historického dědictví. Nicméně v Sulukule ke zničení historického odkazu naopak došlo, a to i přesto, že své znepokojení a varování v této otázce Turecku adresovalo samotné UNESCO.

Projekt revitalizace čtvrti Sulukule nicméně na začátku sliboval, že zde vytvoří zcela prosperující místo, které zajistí mnohem lepší životní podmínky a příležitosti pro místní obyvatele. Později zde však docházelo k demolicím desítek domů a místní Romové tak přišli o střechu nad hlavou. Ačkoliv jim byly nabídnuty možnosti jiného bydlení, tyto alternativy si vzhledem ke své tíživé ekonomické situaci mnohé rodiny nemohly dovolit. Například velmi vysoké ceny luxusních bytů, které měly nahradit slumy, či vysoký nájem v rámci alternativního bydlení, které zajistilo TOKİ ve vesnici *Taşoluk*. Bydlení bylo ale daleko od centra a to také představovalo značný problém. Lokalita vesnice totiž znemožnila obyvatelům ze Sulukule přístup k pracovním příležitostem, kdy si mnozí nemohli ani dovolit každý den platit za cestu do centra. Způsob života v bytových domech v *Taşoluku* též nebyl v souladu s tím, jak byli Romové zvyklí žít v Sulukule. Byly zde vysoké budovy, na které nebyli zvyklí, nemohli si sednout před svůj dům a trávit čas se svými sousedy. A jejich noví sousedé si na ně stěžovali a žádali, aby je přemístili jinam. Přišli tak o své zázemí, domy i sociální vazby, které měli v Sulukule.

Po dokončení nových luxusních domů z původního místa nezbylo nic. Spolu s domy, které byly již od roku 2006 postupně zdemolovány, bylo zničeno i zdejší romské dědictví a kultura, která se do místa za mnohá staletí otiskla.

Projekt revitalizace Sulukule měl negativní dopad na místní romskou komunitu, mimo jiné i na jejich kulturní identitu vzhledem ke změnám, jimž byli v průběhu projektu vystavováni a došlo tak k narušení jejich tradičního způsobu života. Mnohé rodiny, které zde žily již po několika generacích, byly změnami zasaženy, ovšem proti demolici svých domů i s pomocí nevládních organizací a dobrovolníků, nedokázaly nic udělat. Velmi znepokojivé a nevyhovující byly také podmínky, jimž byli někteří obyvatelé po demolici svých domů vystaveni. Následkem mělo být úmrtí nejméně dvou kojenců a jednoho dospělého člověka.¹³⁵

Za romskou komunitou stálo hned několik nevládních organizací a aktivistů bojujících za jejich práva. Mezinárodní organizace jako například Evropské centrum pro práva Romů, jež se zaměřuje na ochranu práv Romů, spolu s dalšími, vyjadřovaly své obavy z porušování lidských práv v souvislosti s revitalizačním projektem. Jednou z výrazných osobností při záchraně místní romské komunity byla obhájkyně lidských práv a aktivistka Hacer Foggo, jedna ze zakládajících členek nevládní organizace s názvem Platforma Sulukule, která stála za několika akcemi, které měly širokou veřejnost informovat o naléhavé situaci v Sulukule, kterou pak také měla možnost projednávat u Evropského parlamentu v Bruselu. Důležitá je i osobnost ředitele romské organizace Şükrü Pündüka, který se jakožto jeden z obyvatel Sulukule stal jejich hlasem. Místní obyvatelé tedy měli silnou základnu podpory, avšak ani snaha lidí, kteří za nimi do poslední chvíle stáli, nakonec nedokázala projekt a jeho negativní dopad na obyvatele zastavit.

Projekt revitalizace Sulukule provázely demolice a relokace, jež byly provedeny bez dostatečného ohledu na lidská práva místních obyvatel. Konkrétně zde došlo k porušení práva na bydlení a porušení lidských práv s ohledem na nucené vystěhování, kterému obyvatelé čelili. Jedním z příkladů takového jednání byla situace Ferdiho Celeba, který se ocitl na ulici spolu se svou manželkou a malými dětmi, de facto se z nich staly bezdomovci, což je ale situace, ke které by vystěhování obyvatel vést nemělo.

Projekt byl sice zahájen za účelem pomoci Romům a měl z jejich čtvrti opět vytvořit místo s živou ekonomikou a zvýšit jejich životní úroveň, nakonec však zapříčinil přesný opak. Romové byli vyhnáni a po jejich odchodu z tradiční Sulukule nezbylo už vůbec nic. Jednalo se o projekt *gentrifkace*, který měl fatální dopad na místní romskou komunitu. A ačkoliv se ve jménu místních za jejich práva a za ukončení projektu zasazovalo mnoho organizací bojujících za lidská práva, projekt byl realizován v plném rozsahu, dopadl tak jak si jej představovaly místní

¹³⁵ Foggo, "The Sulukule Affair," 45.

authority a od roku 2012 tam, kde bylo dříve slavné „romské centrum“, stojí luxusní dřevěné domy v osmanském stylu.

Bibliografie

Prameny

“AGFE’nin İstanbul raporu.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 14. říjen 2009. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/agfenin-istanbul-raporu-92478>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Aksu, Fatma. “Sulukule şu an rüya gibi.” *Hürriyet* [online], 20. červen 2012. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukule-su-an-ruya-gibi-20799535>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“AKP’den tarihe kazma, yeşile beton.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 20. srpen 2012. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akpden-tarihe-kazma-yesile-beton-365264>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Belediye Sözünü Tutmadı, Sulukule Çocuk Atölyesini Yıktı.” *Bianet.org* [online], 29. leden 2009. <https://bianet.org/haber/belediye-sozunu-tutmadi-sulukule-cocuk-atolyesini-yikti-112224>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Benmayor, Gila. “Sulukule’de neler oluyor?” *Hürriyet.com.tr* [online], 30. březen 2008. <https://www.hurriyet.com.tr/sulukule-de-neler-oluyor-8570808>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Fatih Belediyesi Sulukule’de Yıkıma Başladı.” *Bianet.org* [online], 11. leden 2008. <https://bianet.org/haber/fatih-belediyesi-sulukule-de-yikima-basladi-104806>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Gatlif, Sulukule’de davul çaldı.” *Hürriyet.com.tr* [online], 15. duben 2008. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gatlif-sulukulede-davul-caldi-8708307>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Gümüş, Korhan. “Sulukulenin Bin Yıllık Sakinleri.” *Bianet.org* [online], 10. prosinec 2005. <https://bianet.org/haber/sulukulenin-bin-yillik-sakinleri-71332>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Hallaç, M. Asım. “Kentsel Dönüşüm Yoksulları Hedef Alıyor.” *Bianet.org* [online], 24. Březen 2007. <https://bianet.org/yazi/kentsel-donusum-yoksullari-hedef-aliyor-93755>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“İlk kez hükümete dava açacağız.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 24. září 2012. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ilk-kez-hukumete-dava-acacagiz-372018>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Küçük, Mustafa. “Sulukule’de temel atıldı.” *Hürriyet* [online], 6. Květen 2010. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukulede-temel-atildi-14643050>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Özcan, Emine. “Sulukule’de 7 Ev Yıkıldı, Romanlar Sokakta.” *Bianet.org* [online], 13. březem 2008. <https://bianet.org/haber/sulukule-de-7-ev-yikildi-romanlar-sokakta-105565>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Projeyi Sulukuleliler İçin Yaparsanız Size Teşekkür Ederiz.” *Bianet.org* [online], 8. březem 2008. <https://bianet.org/haber/projeyi-sulukuleliler-icin-yaparsaniz-size-tesekkur-ederiz-105742>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Romanlar Sulukule’de Yıkımın İptal İçin Dava Açtı.” *Bianet.org* [online], 17. září 2008. <https://bianet.org/haber/romanlar-sulukule-de-yikimin-iptali-icin-dava-acti-104225>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Soner, Şükran. “İktidarlarının AnıtUcubesi: Sulukule.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 14. červen 2012. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sukran-soner/iktidarlarinin-anitucubesi-sulukule-350012>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Sulukule AKPkule oldu.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 19. březem 2009. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sulukule-akpkule-oldu-49846>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Sulukule’de kentsel dönüşüm rantı.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 10. listopad 2011. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sulukulede-kentsel-donusum-ranti-297090>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

“Sulukule projesi gözden geçirilecek.” *Hürriyet.com.tr* [online], 8. çervenc 2008. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukule-projesi-gozden-gecirilecek-9389280>. (navštívno 20. prosinec 2023).

“Sulukule projesine 13 gün kala iptal.” *Cumhuriyet.com.tr* [online], 13. çerven 2012. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sulukule-projesine-13-gun-kala-iptal-349800>. (navštívno 20. prosinec 2023).

“Sulukule yüzünden hüngür hüngür ağladım.” *Hürriyet.com.tr* [online], 4. çerven 2009. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sulukule-yuzunden-hungur-hungur-agladim-11787792>. (navštívno 20. prosinec 2023).

Susam, Ayşe Gökçe. “TOKİ Başkanı Ağlamışsa da Sulukule’ye Ağlamamıştır.” *Bianet.org* [online], 8 çerven 2009. <https://bianet.org/haber/toki-baskani-aglamissa-da-sulukule-ye-aglamamistir-115056>. (navštívno 20. prosinec 2023).

Literatura

Altınöz, Ismail, and Owen Miller. “The 2009 Annual Meeting and Conference of the Gypsy Lore Society.” *The Gypsies in Ottoman Entertainment Culture* (2009): 5-6. https://www.academia.edu/35716716/The_Gypsies_In_Ottoman_Entertainment_Culture. (navštívno 20. prosinec 2023).

Cin, Mehmet Melih, and Yakup Egercioğlu. “A Critical Analysis of Urban Regeneration Projects in Turkey: Displacement of Romani Settlement Case.” *Procedia - Social and Behaviora l Sciences* 216, (2016): 269-78. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.12.037>.

Dávid, Géza. “Ottoman armies and warfare.” In *The Cambridge History of Turkey II. The Ottoman Empire as a World Power*, edited by Suraiya N. Faroqhi and Kate Fleet, 1453 – 1603. New York: Cambridge University Press, 2006.

Demir, Hülya, and Ahmet Yılmaz. “Measurement of Urban Transformation Project Success Using the Analytic Hierarchy Process: Sulukule and Tepeüstü-Ayazma Case Studies, Istanbul.” *Journal of Urban Planning and Development* 138, no. 2 (2012): 173-82. <https://ascelibrary.org/doi/10.1061/%28ASCE%29UP.1943-5444.0000110>.

Ezme, Albeniz Tugce. “Advocacy Planning in Urban Renewal: Sulukule Platform As the First Advocacy Planning Experience of Turkey.” Master's thesis, University of Cincinnati, 2014.

Faroqhi, Suraiya N, and Kate Fleet. *The Cambridge History of Turkey: Volume 2, The Ottoman Empire as a World Power, 1453–1603*. New York: Cambridge University Press, 2012.

Foggo, Hacer. “The Sulukule Affair: Roma against Expropriation.” *Roma Rights Quarterly* 7, no. 4 (2007): 41-47.

Gökçen, Sinan and Sezin Öney. “Roma and Nationalism in Turkey.” In *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, edited by Ebru Uzpeder et al, 135-142. İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008.

Hypotheses. “Chronology of Sulukule.” <https://oui.hypotheses.org/238>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Karaman, Ozan. “Urban Renewal in Istanbul: Reconfigured Spaces, Robotic Lives: Urban Reconfiguration in Istanbul.” *International Journal of Urban and Regional Research* 37, no 2 (2013): 1-19. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2427.2012.01163.x>.

Kaya, Ayşe Elif Emre. “Cumhuriyet Gazetesi’nin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi.” *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, no. 39 (2010): 75 - 91.

Kocabas, Arzu, and Michael S. Gibson. “Planned Gentrification in Istanbul: The Sulukule Renewal Area 2005-2010.” *International Journal of Sustainable Development and Planning* 6, no. 4 (2011): 420-46. <https://www.witpress.com/eliblibrary/sdp-volumes/6/4/548>.

Kolukirik, Suat, and Şule Toktaş. “Turkey’s Roma: Political Participation and Organization.” *Middle Eastern Studies* 43, no. 5 (2007): 761-77. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00263200701422675>.

Kutlu Ö, Tezcan, and Onur Bekiroğlu. “Türkiye’de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği: Bianet Örneğinde Kentsel Dönüşüm Projesiyle İlgili Haberlerin Analizi.” *Selçuk İletişim* 6, no. 2 (2013): 254-269.

Marsch, Adrian. "A Brief History of Gypsies in Turkey." in *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, edited by Ebru Uzpeder et al, 5-20. İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008.

Marsch, Adrian. "Unequal Citizenship: Human Rights Violations Against Turkish Gypsies." in *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, edited by Ebru Uzpeder et al, 55-114. İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008.

Marushiakova, Elena, and Veselin Popov. *Gypsies in the Ottoman Empire: A Contribution to the History of the Balkans*. UK: University of Hertfordshire Press, 2001.

Oral, Funda. *Mahalle bugün saldırıya uğradı, yıkımlar Mahalleyi Bitiriyor* (2008). Sulukule Günlüğü [online]. <https://sulukulegunlugu.blogspot.com/2008/08/bugn-mahalle-saldrya-urad-ykmlar.html>. (navštiveno 20. prosinec 2023).

Osseiran, Nejlâ. *Sulukule* (2011). Sulukule Günlüğü [online]. <https://sulukulegunlugu.blogspot.com/2008/08/bugn-mahalle-saldrya-urad-ykmlar.html>. (navštiveno 20. prosinec 2023).

Önen, Selin. "Citizenship Rights of Gypsies in Turkey: Roma and Dom Communities." *Middle Eastern Studies* 49, no.4 (2013): 608-22. <https://doi.org/10.1080/00263206.2013.798310>.

Özcan, Çiğdem. "The effects of gentrification on cultural identity: A case study in İstanbul, Sulukule." Master's Thesis, Blekinge Institute of Technology, 2014/2015.

Özkır, Yusuf. "Hürriyet Gazetesi'nin kimliği." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no 3 (2013): 45-70.

Robins, Kevin. "How Tell What Remains: Sulukule Nevermore." *Cultural Politics* 7, no. 1 (2001): 5-40. <https://doi.org/10.2752/175174311X12861940861662>.

Somersan, Semra and Süheyla K.Schroeder. "Resisting Eviction: Sulukule Roma in Search of Right to Space and Place." *Anthropology of East Europe Review* 25, no. 2 (2007): 96-107.

Somersan, Semra. "INTER: A European Cultural Studies Conference in Sweden." *Swapping identities in Sulukule* (2007): 721-32. <https://ep.liu.se/ecp/025/071/ecp072571.pdf>.

Sulukule Günlüğü. “40gun40gece.” <https://40gun40gece-sulukule.blogspot.com/>. (navštíveno 20. prosinec 2023).

Sulukule Platform. “*Report on the Impact of Sulukule Urban Renewal Project.*” Istanbul (2009):1-7.

https://www.academia.edu/32151243/REPORT_ON_THE_IMPACT_OF_SULUKULE_URBAN_RENEWAL_PROJECT.

Svec, Kateri. “Becoming Roma in Sulukule: The Development and Mobilization of the Gypsy and Roma Identities in the Context of the Sulukule Urban Renewal Project in Istanbul, Turkey.” *ReaserchGate*(2017): 1-25. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.33177.11364>.

TOKİ. “Housing problems.” viděno 20. července 2023. <https://www.toki.gov.tr/en/housing-programs.html>.

Uysal, Ülke Evrim. “An Urban Social Movement Challenging Urban Regeneration: The Case of Sulukule, Istanbul.” *Cities* 29, no. 1 (2012): 12-22. <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0264275111000709>.

Uzpeder, Ebru, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, and Sinan Gökçen. *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*. Istanbul: Mart Matbaacılık Sanatları, 2008. http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/we-are-here!-discriminatory-exclusion-and-struggle-for-rights-of-roma-in-turkey.pdf.

Ülker, Erol. “Assimilation of the Muslim communities in the first decade of the Turkish Republic (1923-1934).” *European Journal of Turkish Studies*, (2007): 1 – 26. <https://doi.org/10.4000/ejts.822>.

Yüksel, Ceyda. “*Buçukmillet: The Ottoman Gypsies in the reign of Sultan Abdülhamid II (1876–1909).*” Master’s Thesis, Boğaziçi University, 2009.